ГО «МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЦЕНТР РАЗВИТИЯ НАУКИ И ТЕХНОЛОГИЙ»

ИЗДАТЕЛЬСКИЙ ДОМ «ИНТЕРНАУКА»

Сборник тезисов научных трудов

III МЕЖДУНАРОДНАЯ НАУЧНАЯ КОНФЕРЕНЦИЯ:

«НАУЧНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ПАРАДИГМА ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ»

«26» мая 2020

Братислава–Вена
2020

ГО «МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЦЕНТР РАЗВИТИЯ НАУКИ И ТЕХНОЛОГИЙ»

ИЗДАТЕЛЬСКИЙ ДОМ «ИНТЕРНАУКА»

Сборник тезисов научных трудов

III МЕЖДУНАРОДНАЯ НАУЧНАЯ КОНФЕРЕНЦИЯ:

«НАУЧНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ПАРАДИГМА ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ»

«26» мая 2020

Збірник тез наукових праць

III МІЖНАРОДНА НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ:

«НАУКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ: ПАРАДИГМА ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ»

«26» травня 2020

Abstracts of scientific papers

III INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE:

«SCIENTIFIC RESEARCH: THE PARADIGM OF INNOVATIVE DEVELOPMENT»

May 26, 2020

Братислава–Вена
2020

ББК 20
УДК 001
Н345

Н345 Научные исследования: парадигма инновационного развития: сборник тезисов научных трудов III Международной научной конференции (Братислава–Вена, «26» мая 2020 года) / ГО «Международный научный центр развития науки и технологий», 2020. — 102 с.

В сборнике представлены материалы III Международной научной конференции: «Научные исследования: парадигма инновационного развития».

Материалы публикуются на языке оригинала в авторской редакции.

Редакция не всегда разделяет мнения и взгляды автора. Ответственность за достоверность фактов, имен, географических названий, цитат, цифр и других сведений несут авторы публикаций.

При использовании научных идей и материалов этого сборника, ссылки на авторов и издания являются обязательными.

© Авторы статей, 2020
© ГО «Международный научный центр развития науки и технологий», 2020
© Издательский дом «Интернаука», 2020

Организационный комитет

Глава организационного комитета: **Коваленко Дмитрий Иванович** — кандидат экономических наук, доцент (Киев, Украина)

Заместитель главы организационного комитета: **Русина Юлия Александровна** — кандидат экономических наук, доцент (Киев, Украина)

Раздел «Экономические науки»:

Член организационного комитета: **Вдовенко Наталия Михайловна** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член организационного комитета: **Гоблик Владимир Васильевич** — доктор экономических наук, кандидат философских наук, профессор, Заслуженный экономист Украины (Мукачево, Украина)

Член организационного комитета: **Захарин Сергей Владимирович** — доктор экономических наук, старший научный сотрудник, профессор (Киев, Украина)

Член организационного комитета: **Зелиско Инна Михайловна** — доктор экономических наук, профессор, академик Академии экономических наук Украины (Киев, Украина)

Член организационного комитета: **Зось-Киор Николай Валерьевич** — доктор экономических наук, профессор (Полтава, Украина)

Член организационного комитета: **Курило Людмила Изодоровна** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член организационного комитета: **Мухсинова Лейла Хасановна** — доктор экономических наук, доцент (Оренбург, Российская Федерация)

Член организационного комитета: **Ниценко Виталий Сергеевич** — доктор экономических наук, доцент (Одесса, Украина)

Член организационного комитета: **Охрименко Игорь Витальевич** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член организационного комитета: **Рамский Андрей Юрьевич** — доктор экономических наук, професор (Киев, Украина)

Член организационного комитета: **Белялов Талят Энверович** — кандидат экономических наук, доцент (Киев, Украина)

Член организационного комитета: **Скрыньковский Руслан Николаевич** — кандидат экономических наук, член-корреспондент Украинской академии наук (Львов, Украина)

Член организационного комитета: **Peter Bielik** — Dr. hab. (Словацкая Республика)

Член организационного комитета: **Eva Fichtnerová** — University of South Bohemia in ČeskéBudějovice (Чешская Республика)

Член организационного комитета: **József Káposzta** — Dr. hab. (Венгрия)

Член организационного комитета: **Henrietta Nagy** — Dr. hab. (Венгрия)

Член организационного комитета: **Anna Törő-Dunay** — Dr. hab. (Венгрия)

Член организационного комитета: **Mirosław Wasilewski** — Dr. hab., Associate professor WULS-SGGW (Польша)

Член организационного комитета: **Natalia Wasilewska** — Doctor of Economic Sciences, professor UJK (Польша)

Раздел «Юридические науки»:

Член организационного комитета: **Аристова Ирина Васильевна** — доктор юридических наук, профессор (Сумы, Украина)

Член организационного комитета: **Бондаренко Игорь Иванович** — доктор юридических наук, профессор (Братислава, Словацкая Республика)

Член организационного комитета: **Галунько Валентин Васильевич** — доктор юридических наук, профессор (Киев, Украина)

Член организационного комитета: **Гиренко Инна Владимировна** — доктор юридических наук, доцент (Киев, Украина)

Член организационного комитета: **Глушков Валерий Александрович** — доктор юридических наук, профессор (Киев, Украина)

Член организационного комитета: **Головко Александр Николаевич** — доктор юридических наук, профессор, заслуженный юрист Украины (Харьков, Украина)

Член организационного комитета: **Грохольский Владимир Людвигович** — доктор юридических наук, профессор (Одесса, Украина)

Член организационного комитета: **Калюжный Ростислав Андреевич** — доктор юридических наук, профессор (Киев, Украина)

Член организационного комитета: **Клемпарський Николай Николаевич** — доктор юридических наук, профессор (Кривой Рог, Украина)

Член организационного комитета: **Лоредана Джани Агуире** — доктор права, профессор (Итальянская Республика)

Член организационного комитета: **Лоренцмайер Штефан** — доктор юридических наук, профессор (Аугсбург, Федеративная Республика Германия)

Член организационного комитета: **Макарова Тамара Ивановна** — доктор юридических наук, профессор (Минск, Республика Беларусь)

Член организационного комитета: **Мельничук Ольга Федоровна** — доктор юридических наук, доцент (Винница, Украина)

Член организационного комитета: **Овчарук Сергей Станиславович** — доктор юридических наук (Запорожье, Украина)

Член организационного комитета: **Омельчук Василий Андреевич** — доктор юридических наук, профессор (Киев, Украина)

Член организационного комитета: **Остапенко Алексей Иванович** — доктор юридических наук, профессор (Львов, Украина)

Член организационного комитета: **Пивовар Юрий Игоревич** — доктор философии в сфере права, доцент (Киев, Украина)

Член организационного комитета: **Позняков Спартак Петрович** — доктор юридических наук, доцент (Ирпень, Украина)

Член организационного комитета: **Светличный Александр Петрович** — доктор юридических наук, доцент (Киев, Украина)

Член организационного комитета: **Сидор Виктор Дмитриевич** — доктор юридических наук, профессор (Черновцы, Украина)

Член организационного комитета: **Таранова Татьяна Сергеевна** — доктор юридических наук, профессор (Минск, Республика Беларусь)

Член организационного комитета: **Мушенок Виктор Васильевич** — кандидат юридических наук, доцент (Киев, Украина)

Член организационного комитета: **Олейник Анатолий Ефимович** — кандидат юридических наук, профессор (Киев, Украина)

Член организационного комитета: **Фунта Растислав** — кандидат юридических наук, доцент (Сладковичово, Словацкая Республика)

Член организационного комитета: **Химич Ольга Николаевна** — кандидат юридических наук (Киев, Украина)

Член организационного комитета: **Легенький Николай Иванович** — кандидат педагогических наук, доцент (Киев, Украина)

Раздел «Технические науки»:

Член организационного комитета: **Беликов Анатолий Серафимович** — доктор технических наук, профессор (Днепр, Украина)

Член организационного комитета: **Луценко Игорь Анатольевич** — доктор технических наук, профессор (Кременчуг, Украина)

Член организационного комитета: **Мельник Виктория Николаевна** — доктор технических наук, профессор (Киев, Украина)

Член организационного комитета: **Наумов Владимир Аркадьевич** — доктор технических наук, профессор (Калининград, Российская Федерация)

Член организационного комитета: **Румянцев Анатолий Александрович** — доктор технических наук, профессор (Краматорск, Украина)

Член организационного комитета: **Сергейчук Олег Васильевич** — доктор технических наук, профессор (Киев, Украина)

Член организационного комитета: **Чабан Виталий Васильевич** — доктор технических наук, профессор (Киев, Украина)

Член организационного комитета: **Аль-Абабнех Хасан Али Касем** — кандидат технических наук (Амман, Иордания)

Член организационного комитета: **Артюхов Артем Евгеньевич** — кандидат технических наук, доцент (Сумы, Украина)

Член организационного комитета: **Баширбейли Адалат Исмаил** — кандидат технических наук, главный научный специалист (Баку, Азербайджанская Республика)

Член организационного комитета: **Коньков Георгий Игоревич** — кандидат технических наук, профессор (Киев, Украина)

Член организационного комитета: **Саньков Петр Николаевич** — кандидат технических наук, доцент (Днепр, Украина)

Раздел «Государственное управление»:

Член организационного комитета: **Дегтярь Андрей Олегович** — доктор наук по государственному управлению, профессор (Харьков, Украина)

Член организационного комитета: **Дегтярь Олег Андреевич** — доктор наук по государственному управлению, доцент (Харьков, Украина)

Член организационного комитета: **Колтун Виктория Семеновна** — доктор наук по государственному управлению, доцент (Киев, Украина)

Член организационного комитета: **Мироненко Марк Юрьевич** — доктор наук по государственному управлению, профессор (Винница, Украина)

Член организационного комитета: **Степанов Виктор Юрьевич** — доктор наук по государственному управлению, профессор (Харьков, Украина)

Раздел «Педагогические науки»:

Член организационного комитета: **Кузава Ирина Борисовна** — доктор педагогических наук, доцент (Луцк, Украина)

Член организационного комитета: **Мулик Катерина Витальевна** — доктор педагогических наук, доцент (Харьков, Украина)

Член организационного комитета: **Рыбалко Лина Николаевна** — доктор педагогических наук, профессор (Полтава, Украина))

Раздел «Исторические науки»:

Член организационного комитета: **Билан Сергей Алексеевич** — доктор исторических наук, доцент (Киев, Украина)

Член организационного комитета: **Добржанский Александр Владимирович** — доктор исторических наук, профессор (Черновцы, Украина)

Член организационного комитета: **Сопов Александр Валентинович** — доктор исторических наук, профессор (Майкоп, Республика Адыгея, Российская Федерация)

Раздел «Психологические науки»:

Член организационного комитета: **Филева-Русева Красимира Георгиева** — кандидат психологических наук, доцент (Пловдив, Республика Болгария)

Член организационного комитета: **Цахаева Анжелика Амировна** — доктор психологических наук, профессор (Махачкала, Республика Дагестан, Российская Федерация)

Член организационного комитета: **Щербан Татьяна Дмитриевна** — доктор психологических наук, профессор, Заслуженный работник образования Украины, ректор Мукачевского государственного университета (Мукачево, Украина)

СОДЕРЖАНИЕ

СЕКЦИЯ 1. ГОСУДАРСТВЕННОЕ УПРАВЛЕНИЕ 11

Борисов Андрій Вікторович
Організаційний механізм публічного адміністрування у сфері пожежної безпеки.....11

Романенко Євген Олександрович, Щокін Ростислав Георгійович, Дацій Олександр Іванович, Мірошниченко Олексій Валентинович, Колишко Родіон Анатолійович, Притоманов Сергій Олексійович
Навчання впродовж життя як визначальний елемент стратегії ЄС.....15

СЕКЦИЯ 2. ИСТОРИЧЕСКИЕ НАУКИ.....23

Бондаренко Олег Александрович
Иммиграция населения в США как один из аспектов, связанных с развитием эмиграционного движения из европейских стран в XVII – начале XX века 23

СЕКЦИЯ 3. НАЦИОНАЛЬНАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ.....40

Волков Андрій Федорович, Лезік Олександр Віталійович, Токар Олександр Анатолійович, Галкін Юрій Олександрович
Шляхи підвищення ефективності захисту вибухонебезпечних об'єктів від дій з повітря 40

СЕКЦИЯ 4. ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ НАУКИ 45

Мартинюк Ольга Вікторівна, Батечко Дмитро Петрович
Тестові завдання для перевірки теоретичних знань студентів технічного університету з курсу «Фізична культура і спорт» в умовах карантину 45

СЕКЦИЯ 5. ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ НАУКИ 49

Ілюкова Ангеліна Олександрівна
Дослідження рефлексії у вітчизняній та зарубіжній психології: теоретичний аналіз 49

Омельковець Наталія Олександрівна
Мотиваційні аспекти волонтерської діяльності 53

СЕКЦИЯ 6. СОЦИАЛЬНЫЕ КОММУНИКАЦИИ 56

Копішинська Олена Петрівна, Пащенко Віталій Миколайович
Комунікаційні засоби соціальних мереж у підвищенні ефективності маркетингу.....56

СЕКЦИЯ 7. ТЕХНИЧЕСКИЕ НАУКИ.....60

Григорський Станіслав Ярославович
Теоретичні дослідження поступового виносу скупчень води з порожнини нафтопроводу.....60

Закусило Мирослава Анатоліївна, Хоботня Тетяна Георгіївна
Дослідження поточної проблематики та тенденцій в логістиці доставки вантажів автомобільним транспортом 64

Малаксиано Николай Александрович
Оптимизация сроков замены старого оборудования на оборудование нового типа на основе многокритериального подхода 68

СЕКЦИЯ 8. ЭКОНОМИЧЕСКИЕ НАУКИ.....72

Tymchyshyn Juliya
Factors of regions' investment security 72

Вакулич Мария Михайловна
Государственное управление аспектами формирования инвестиционного климата в экономике Украины: практические советы 75

Вовчанська Ольга Михайлівна, Іванова Лілія Омелянівна
Клієнтоорієнтованість у ресторанному бізнесі: теоретичні підходи і сучасна практика 79

Гайдамака Юлія Анатоліївна, Чухліб Алла Василівна
Статистичний аналіз рівня життя населення 85

Шаповал Юлія Ігорівна
Використання хмарних технологій в діяльності банків.....88

СЕКЦИЯ 9. ЮРИДИЧЕСКИЕ НАУКИ 92

Денисенко Катерина Вікторівна
Поняття правового регулювання права на працю засуджених до позбавлення волі 92

Запорожець Анастасія Андріївна
До визначення ознак явно злочинного наказу (розпорядження), доручення.....96

Секция 1.
ГОСУДАРСТВЕННОЕ УПРАВЛЕНИЕ

Борисов Андрій Вікторович
начальник науково-інформаційного відділу
Український науково-дослідний інститут цивільного захисту
м. Київ, Україна

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МЕХАНІЗМ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ У СФЕРІ ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ

Організаційний механізм публічного адміністрування у сфері пожежної безпеки направлений на систематичне забезпечення здійснення функцій із регулювання роботи структур управління пожежною безпекою у галузі цивільного захисту. Він представляє собою комплекс норм та стандартних процедур щодо планування та побудови функціональної структури управління та регулювання взаємодії її учасників. Також, організаційний механізм передбачає розмежування функціональних повноважень державно-владних органів у сфері пожежної безпеки та усунення дублювання їх функцій шляхом проведення політики децентралізації влади у цій галузі, що значно збільшує продуктивність роботи та зменшує час, необхідний для реагування на конкретні надзвичайні ситуації [1, с. 344].

У процесі організації роботи щодо гарантування пожежної безпеки важливе місце займає діяльність державно-владних органів різних рівнів (центральних, місцевих, галузевих). Окреслюючи організаційні повноваження центральних державно-владних органів у сфері пожежної безпеки, можна зазначити основні, а саме:

- формування та впровадження у життя державної політики у сфері пожежної безпеки;
- нормативно-правове забезпечення даної галузі на національному рівні;
- державне фінансування національних галузевих цільових програм;

– підготовка програм для доведення інформації до населення щодо правил пожежної безпеки тощо.

Місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування здійснюють безпосередню організацію діяльності щодо гарантування пожежної безпеки, попередження виникнення та локалізації пожеж на місцях [2, с. 67].

Саме організаційний механізм сприяє забезпеченню виконання функцій Міністерства внутрішніх справ України та Державної служби щодо координації та контролю у сфері пожежної безпеки.

Варто зазначити, що пожежна охорона України класифікується за рівнями, відповідно до положень Кодексу цивільного захисту (ст. 59) [3], а саме на: державну, відомчу, місцеву та добровільну. Кожен рівень, у свою чергу, має свої органи управління та структурні підрозділи, діяльність яких регулюється відповідними положеннями законодавства [4].

У цілому, можна визначити сутність пожежної охорони як системну сукупність органів управління, підрозділів та служб, робота яких спрямована на організацію діяльності щодо попередження виникнення пожеж, боротьбу з наявними пожежами, реалізацію аварійно-рятувальних робіт та усунення наслідків пожеж.

У складі інституцій, які, відповідно до своїх повноважень, забезпечують функціонування Державної пожежної охорони, є:

– центральні структури державно-владних органів, які здійснюють національний контроль у сфері пожежної безпеки;
– –підрозділи національної системи оперативно-рятувальної служби сфери цивільного захисту, реалізація функцій яких спрямована на пожежно-рятувальну діяльність (спеціалізовані підрозділи цієї сфери);
– допоміжні структури забезпечення пожежної безпеки;
– система навчальних закладів, науково-дослідних установ, які займаються питаннями впровадження у життя наукових питань реалізації державної політики цієї галузі;
– національний центр сертифікації центрального державно-владного органу, який впроваджує у життя державну політику у сфері пожежної безпеки та цивільного захисту, в цілому.

Відповідно до положень чинного законодавства, на Рис. 1 систематизовані основні завдання Державної пожежної охорони.

Отже, на мою думку, організаційний механізм публічного адміністрування у сфері пожежної безпеки має низку цілей, основні з яких:

– формування та впровадження у життя державної політики у галузі пожежної безпеки;

Рис. 1. Основні завдання Державної пожежної охорони

– усунення ризиків виникнення і розвитку пожеж;
– попередження та уникнення шкоди, заподіяної навколишньому середовищу, майну та будь-яким живим істотам.

Література

1. Криштанович М. Ф. Реалізація механізмів публічного управління у сфері цивільного захисту України щодо національної безпеки / М. Ф. Криштанович // Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія: Державне управління. 2017. Вип. 1. С. 341–347. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VNUCZUDU_2017_1_49

2. Криштанович М. Ф. Місце та роль пожежної безпеки в систем і державного управління щодо забезпечення національної безпеки країни / М. Ф. Криштанович // Пожежна та техногенна безпека. Теорія, практика, інновації: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Львів: ЛДУ БЖД, 2016. С. 635.

3. Кодекс цивільного захисту України Закон Документ 5403-VI, чинний, поточна редакція — Редакція від 02.04.2020. URL: zakon.rada.gov.ua/go/5403-17

4. Кабінет міністрів України Постанова від 3 лютого 2010 р. N108 «Про внесення змін до Положення про Державну пожежну охорону та Положення про Державний департамент пожежної безпеки» Документ 108-2010-п,

чинний, поточна редакція — Редакція від 18.04.2011. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/108-2010-п, Кабінет міністрів України Постанова від 17 липня 2013 р. № 564 «Про затвердження Порядку функціонування добровільної пожежної охорони» Документ 564-2013-п, чинний, поточна редакція — Прийняття від 17.07.2013. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/564-2013-п

Романенко Євген Олександрович
доктор наук з державного управління, професор, проректор,
Заслужений юрист України
Міжрегіональна академія управління персоналом
ORCID: 0000-0003-2285-0543
м. Київ, Україна

Щокін Ростислав Георгійович
доктор юридичних наук, доцент,
Заслужений працівник фізкультури та спорту України,
Президент
Міжрегіональна академія управління персоналом
ORCID: 0000-0002-0836-8315
м. Київ, Україна

Дацій Олександр Іванович
доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри фінансів, банківської та страхової справи
Міжрегіональна академія управління персоналом
ORCID: 0000-0002-7436-3264
м. Київ, Україна

Мірошниченко Олексій Валентинович
кандидат економічних наук, Заслужений економіст України,
виконавчий Віце-президент Конфедерації роботодавців України,
Президент
Інститут професійних кваліфікацій
ORCID: 0000-0001-7184-9560
м. Київ, Україна

Колишко Родіон Анатолійович
кандидат юридичних наук, директор
Інститут професійних кваліфікацій
ORCID: 0000-0003-3981-3888
м. Київ, Україна

Притоманов Сергій Олексійович
кандидат фізико-математичних наук, доцент, Віце-Президент
Інститут професійних кваліфікацій
ORCID: 0000-0003-2628-4788
м. Київ, Україна

НАВЧАННЯ ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ ЯК ВИЗНАЧАЛЬНИЙ ЕЛЕМЕНТ СТРАТЕГІЇ ЄС

Розвиток людського потенціалу, системи підготовки, професійної перепідготовки і підвищення кваліфікації кадрів залишається однією з найбільш гострих проблем української економіки й набуває особливого значення в умовах інноваційної економіки. Рада Європи затвердила навчання протягом життя як один з основних компонентів європейської соціальної моделі. Таке навчання не обмежується лише сферою професійної освіти; воно також є критичним чинником у сферах зайнятості й соціального забезпечення, економічного зростання і конкурентоспроможності. Оскільки Україна суттєво відстає від розвинених країн у рейтингах якості і конкурентоспроможності робочої сили, актуальним є нинішні пріоритетні напрями розвитку системи професійно-технічної освіти які передбачають відповідність запитам ринку праці, підвищення інноваційної сприйнятливості, модернізацію навчальних програм і матеріалів, реконструкцію навчальних корпусів й оновлення обладнання закладів професійно-технічної освіти, підвищення кваліфікації педагогічного персоналу, підвищення зарплат для скорочення дефіциту педагогічних кадрів. [1]

Підтримуючи проголошені резолюцією Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй від 25 вересня 2015 року № 70/1 глобальні цілі сталого розвитку до 2030 року та результати їх адаптації з урахуванням специфіки розвитку України, викладені у Національній доповіді «Цілі сталого розвитку: Україна», Президент України указом в вересні 2019р. затвердив та зобов'язав Кабінет міністрів України забезпечувати дотримання Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року. «Цілі» передбачають обов'язковість інтегрування національної системи освіти у європейський і світовий освітній простір. При цьому, визначається наступний напрям державної освітньої політики — п. 4. «забезпечення всеохоплюючої і справедливої якісної освіти та заохочення можливості навчання впродовж усього життя для всіх». [2]

Ідею про неперервність освіти деякі дослідники знаходять ще в у стародавніх філософів — Конфуція, Сократа, Аристотеля, Солона, Платона, джерелом якої є релігійно-філософські уявлення і вчення про постійне духовне вдосконалення людини. Попередником сучасних поглядів на неперервну освіту вважається Я. А. Коменський,

який зазначав, що кожний вік підходить для навчання і в людини в житті взагалі немає іншої мети, крім навчання. З економічної точки зору важливість і необхідність розвитку безперервної освіти в індустріально розвинутих країнах обґрунтовується за допомогою концепції «людського капіталу» (Т. Шульц, Г. Беккер, У. Боуен та ін.), а також взаємоконвертованості економічного, соціального і культурного капіталів (П. Бурдьє). Освіту розглядають як один з найважливіших чинників соціального розвитку, що методологічно пов'язано з концепціями «єдиного індустріального суспільства», «постіндустріального суспільства», «технотронної ери» тощо. У західній соціології, наприклад, досить поширеною є теза американського соціолога, автора теорії постіндустріального суспільства Д. Белла про те, що рівень здобутої людьми освіти є вирішальною передумовою їх соціального становища [3]. Перша ж серйозна наукова розробка теоретичних основ безперервної освіти була здійснена таким вченим як П. Ленгранд, Неперервна освіта розвивалася, з одного боку, як педагогічна концепція, а з іншого — як феномен практики. З промисловою революцією XIX ст. пов'язаний розвиток освіти для дорослих як наслідок динамічних змін у науці, техніці, соціально-економічних відносинах.

Для визначення категорії безперервної освіти використовується ряд термінів. У сучасній літературі можна зустріти такі стійкі сполучення, як «освіта дорослих» (adult education); «продовжена освіта» (continuing education); «подальша освіта» (further education); «відновлювана освіта» (recurrent education) як освіта протягом всього життя шляхом чергування навчання з іншими видами діяльності, головним чином з роботою; «перманентна освіта» (permanent education); «освіта протягом життя» (lifelong education); «навчання протягом життя» (lifelong learning — LLL). У кожному із цих термінів зроблено акцент на певній стороні явища, але загальною є ідея довічної незавершеності освіти для дорослої людини.

За останні десятиліття кардинально змінилася система генерації і передачі знань, а їх обсяг багаторазово зріс. Сьогодні не можна за 5–6 років підготувати людину до професійної діяльності на все життя. Нині щорічно оновлюється близько 5% теоретичних і 20% професійних знань. Одиниця виміру старіння знань фахівця, прийнята у США (зниження її на 50%) унаслідок появи нової інформації, показує, що за багатьма професіями цей період настає менш ніж за 5 років, тобто стосовно до нашої системи освіти часто раніше, ніж закінчується навчання [4]. Отже, розв'язання означеної проблеми можливе шляхом переходу до навчання протягом усього життя людини, за умов, що

базова освіта періодично оновлюється і доповнюється відповідними програмами додаткової освіти.

Безперервна освіта розвивалася як феномен практики, а також як педагогічна концепція. Вперше ця ідея була концептуально оформлена та представлена на конференції ЮНЕСКО в 1965 р. видатним теоретиком безперервної освіти П. Ленграндом. На підставі його розробок були сформовані рекомендації з даного питання. У 1972 р. ЮНЕСКО робить наступний крок: відбувається слухання доповіді комісії, яку очолював Е. Фора, на тему: «Вчитися, щоб бути». З середини 1970-х рр. ідея безперервної освіти знаходить свою підтримку майже в усіх країнах і стає основним принципом освітніх реформ [5].

Концепція LLL з часом змінювалась. У 1970–1980-х рр. безперервна освіта була орієнтована на надання непривілейованим верствам населення можливості зміни свого статусу за рахунок підвищення освітнього рівня. На початку 2000-х рр. освіта протягом життя розглядалася переважно як засіб адаптації трудових ресурсів до швидких технологічних змін. Сьогодні в концепції LLL посилюються мотиви особистісного зростання. Опитування, проведене серед громадян країн ЄС, засвідчило, що 70% опитуваних людей виявили бажання вчитися. При цьому 80% вважають, що освіта має покращити їх професійне життя, а 72% — особисте [5].

Значний внесок у розробку теорії безперервної освіти вніс Р. Даве, який під безперервною освітою розумів процес вдосконалення особистого соціального і професіонального розвитку протягом усього життєвого циклу індивіда з метою підвищення якості життя як людей, так і колективів [6, p.34]. Даве також визначив двадцять п'ять ознак, що характеризують безперервну освіту, серед яких найважливішими є: охоплення освітою всього життя людини; розуміння освітньої системи як цілісної, що включає дошкільне виховання, основну, повторну, паралельну освіту і об'єднує, інтегрує всі її рівні та форми; включення в систему освіти, крім навчальних закладів, формальних, неформальних і позаінституціональних форм освіти.

Ці теоретичні положення лягли в основу реформування національних систем освіти у світі (у США, Японії, Німеччині, Великій Британії, Канаді, країнах Східної Європи і «третього світу»).

Усвідомлення важливості освіти протягом життя для людського розвитку призвело на початку XXI століття до модернізації європейської політики у сфері освіти. Лісабонський саміт Ради Європи у березні 2000 року прийняв «Меморандум освіти протягом життя» (A Memorandum of Lifelong Learning) [7]. В Меморандумі підкреслюється, що безперервна освіта повинна стати головною політичною програмою громадянського

суспільства, соціальної єдності й зайнятості. Визначення безперервної освіти включає: отримання ступенів та дипломів у вільний час; професійні курси, в тому числі з метою підвищення кваліфікації персоналу; освіта для дорослих; друга освіта інше. Також у Меморандумі було визначено шість принципів безперервної освіти.

Принцип 1. Нові базові знання і навички для всіх. Мета: гарантувати загальний неперервний доступ до освіти для отримання й поновлення навичок, необхідних для включення людини в інформаційне суспільство. Підсумкові документи Лісабонського саміту відносять до таких навичок комп'ютерну грамотність, іноземні мови, технологічну культуру, підприємництво та соціальні навички.

Принцип 2. Збільшення інвестицій в людські ресурси. Мета: значно збільшити інвестиції в людські ресурси для підняття пріоритету найважливішого надбання Європи — її людей. В останніх документах ЄС пропонується підвищувати капіталовкладення в людські ресурси, діючи на основі соціального партнерства і поширюючи досвід передових компаній.

Принцип 3. Інноваційні методики викладання й навчання. Мета: Розробити нові методології навчання для системи безперервної освіти протягом життя. З розвитком інформаційного суспільства освітні технології стають усе більше орієнтованими на користувача. Методи навчання як у формальній, так і в неформальній системі освіти повинні орієнтуватися на користувача, змінюватися в напрямку особистісної мотивації, критичного мислення й уміння навчатись.

Принцип 4. Нова система оцінки отриманої освіти. Мета: Докорінно змінити підходи до розуміння і визнання навчальної діяльності та її результатів, особливо у сфері неформальної та інформальної освіти. Визнання такої освіти допоможе підвищити мотивацію до безперервної освіти. Актуалізується потреба у розробці якісної системи «Акредитації попередньої і неформальної освіти» (Accreditation of Prior and Experiential Learning — APEL).

Принцип 5. Розвиток наставництва й консультування. Мета: забезпечити кожному протягом усього життя вільний доступ до інформації про освітні можливості та до необхідних консультацій і рекомендацій. Має бути створена постійна консультаційна служба, яка надаватиме рекомендації в сфері освітнього, професійного та особистісного розвитку і буде орієнтована на інтереси та потреби активного користувача.

Принцип 6. Наближення освіти до місця проживання. Мета: наблизити освітні можливості до місця проживання споживачів за допомогою мережі навчальних та консультаційних пунктів і використання інформаційних технологій. Маючи свободу пересування

люди не повинні, однак, бути змушеними залишати своє рідне місто чи село для отримання якісної освіти.

Принцип «навчання впродовж життя» сьогодні діє в усіх цивілізованих країнах, оскільки в умовах інформаційного соціуму кожна людина постійно відчуває брак певних знань і має потребу в їх регулярному оновленні. Зростає кількість людей, які продовжують освіту і освоюють нові професії або підвищують кваліфікацію. Це відбувається з багатьох причин: існуючі професійні знання швидко застарівають; популярні у попередні часи професії стають незатребуваними; людина втрачає інтерес до тієї професії, якою вона займається, або прагне підвищити якість професійних знань.

У змісті безперервної освіти прийнято виділяти три основні значимі компоненти, пов'язані з навчанням дорослого населення:

- навчання грамотності в широкому сенсі, включаючи комп'ютерну, мовну, соціальну та ін.;
- професійне навчання, що включає професійну підготовку, перепідготовку, підвищення кваліфікації (job qualification);
- загальнокультурну додаткову освіту, не пов'язану із трудовою діяльністю (life qualification).

Відповідно, за цілями, які ставляться й реалізуються в системі неперервної освіти, її умовно можна поділити на три складові. Перша складова системи освіти протягом життя — додаткова професійна освіта — сприяє формуванню професійної основи кадрового потенціалу сучасної високотехнологічної економіки. Споживачами послуг даної частини системи неперервної освіта є соціально адаптована частина населення, яке отримує освіту послідовно на всіх її рівнях.

Друга частина системи освіти протягом життя забезпечує різноманітним групам населення можливість адаптуватися до мінливих умов життя. Ця підсистема передбачає освіту, спрямовану на адаптацію й реабілітацію соціальних і професійних груп, не здатних самостійно пристосуватися до швидкозмінного соціального середовища. Крім того, до цієї підсистеми залучаються громадяни, що через різні причини не мають доступу до формальної системи професійної освіти, що створює для них загрозу десоціалізації.

Третя складова системи LLL забезпечує задоволення різноманітних індивідуальних освітніх потреб громадян, наприклад, мовну підготовку, отримання психологічних, культурологічних та інших знань, комунікативних навичок, спеціальних умінь тощо.

Основними шляхами реалізації програми безперервної освіти є такі: забезпечення наступності змісту та координації навчальної діяльності на різних етапах освіти, що є продовженням попередніх; формування

потреби й здатності особистості до самонавчання; оптимізація системи перепідготовки працівників і підвищення їх кваліфікації; створення інтегрованих навчальних планів та програм; запровадження і розвиток дистанційної освіти; формування системи навчальних закладів для забезпечення освіти дорослих відповідно до потреб особистості та вимог ринку праці.

На жаль, на відміну від розвинених країн Заходу, де в останні десятиліття відбулася зміна державних пріоритетів на користь інвестицій у галузі, що формують людський капітал, в Україні спостерігається зменшення капіталовкладень у сфери, котрі в подальшому здатні сформувати інноваційну модель економічного розвитку нашої держави. Отже, концепція навчання впродовж життя вже стала реальністю, а в майбутньому її значення буде постійно зростати. Система професійної освіти, що існувала у нашій країні в минулому, не повною мірою задовольняє потреби теперішнього часу і не буде прийнятною у майбутньому. Треба переглянути ідею про те, що базова освіта, яку отримує людина у молодому віці, є достатньою підготовкою для трудової діяльності впродовж життя, а тим більше — для досягнення життєвого успіху.

Неперервна освіта не може розглядатися тільки як варіант чинної на сьогодні освітньої системи чи обмежуватись аналізом освіти дорослих. Йдеться не лише про компенсацію можливих недоліків базової освіти та прискорення професійної адаптації робітників і спеціалістів до виробничо-технологічних умов і потреб різних галузей народного господарства, які постійно змінюються. Ці завдання самі по собі досить важливі і вирішуються за допомогою системи підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів — складника системи єдиної системи освіти. Сьогодні найважливішим завданням саме неперервної освіти визнається створення умов для всебічного гармонійного розвитку кожної людини незалежно від віку, попередньо здобутої професії або спеціальності, місця проживання, але з обов'язковим урахуванням її індивідуальних особливостей, мотивів, інтересів, ціннісних настанов: метою неперервної освіти є розвиток особистості в періоди як її фізичного і соціально-психологічного дозрівання, розквіту і стабілізації життєвих сил та здібностей, так і старіння організму, коли на перший план висувається завдання компенсації функцій і можливостей, що втрачаються.

Література

1. Романенко Є. О., Дацій О. І., Мірошниченко О. В., Колишко Р. А., Притоманов С. О., Щокін Р. Г. Особливості розвитку публічно-приватного партнерства у системі модернізації професійно-технічної освіти в Україні // Проблеми модернізації України: [зб. наук. пр.] / МАУП. К.: МАУП, 2008. Вип. 10: Матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. «Розвиток української держави в умовах активізації євроінтеграційних процесів» м. Київ, МАУП, 19 березня 2020 р. / редкол.: М. Н. Курко (голова) [та ін.]. 2020. С. 69–71.

2. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року // Указ Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019.

3. Bell D. Gryaduschee postindustrialnoe obschestvo: Opyit sotsialnogo prognozirovaniya (The coming post-industrial society: experience of social forecasting). M.: Academia, 1999. 956 p.

4. Освіта протягом життя: світовий досвід і українська практика. Аналітична записка: Національний інститут стратегічних досліджень. URL: http://www.niss.gov.ua/articles/252/

5. Bezpererva osvita (Continuing education). URL: http://www.users.kpi.kharkov.ua/lre/ bde/ukr/iol/l3.htm 3.

6. Dave R. N. Foundation of Lifelong Education: Some Methodological Aspects / R. N. Dave. Hamburg, 1976. 344 p.

7. A Memorandum on Lifelong Learning // Commission of the european communities. URL: http://arhiv.acs.si/dokumenti/Memorandum_on_Lifelong_Learning.pdf

Секция 2.
ИСТОРИЧЕСКИЕ НАУКИ

Бондаренко Олег Александрович
кандидат экономических наук, доцент
СПб ГБ ПОУ «Российский колледж традиционной культуры»
г. Санкт-Петербург, Россия

ИММИГРАЦИЯ НАСЕЛЕНИЯ В США КАК ОДИН ИЗ АСПЕКТОВ, СВЯЗАННЫХ С РАЗВИТИЕМ ЭМИГРАЦИОННОГО ДВИЖЕНИЯ ИЗ ЕВРОПЕЙСКИХ СТРАН В XVII – НАЧАЛЕ XX ВЕКА

Заселение стран Нового Света и азиатской России переселенцами из Европы стало осуществляться с XVI века, после открытия Америки и включения Сибири в состав России. В XVI веке в Америку эмигрировала почти треть населения Испании (3 миллиона из 10 миллионов). Поэтому до начала XVIII века число жителей Испании неуклонно сокращалось. Если к началу XVI века здесь проживало 10 миллионов человек, то в 1594 году — 8,2 миллиона человек, а в 1723 году — 7,6 миллиона человек. Только в XVIII веке население Испании начинает увеличиваться (в 1768 году — 9,3 миллиона, в 1787 году — 10,4 миллиона человек). До середины XVIII века осуществлялось переселение преимущественно в Южную и Центральную Америку испанцев и португальцев [12, с. 203].

Природные богатства американской земли, которые испанские колонизаторы извлекали на свет благодаря труду исконных жителей Центральной и Южной Америки, в XVI веке превратили Испанию в самую богатую европейскую страну, стоявшую во главе крупнейшей со времен Древнего Рима империи. Однако приток драгоценных металлов в Европу повлек за собой инфляционную «революцию цен». Это создало препятствия на пути дальнейшего роста испанской экономики, а политическое и военное превосходство привело к ряду дорогостоящих религиозных войн в Северной Европе. Борьба с протестантской ересью поглощала большую часть доходов империи. В начале XVII столетия

предельно обострилась конкурентная борьба за колонии в Северной Америке [13, с. 32].

В апреле 1523 года флорентийский мореплаватель Дж. Да Вердазано, подданный французского короля Франциска I, на корабле «Дофин» приплыл в устье реки Гудзон и стал, вероятно, первым европейцем, посетившим берега острова Манхеттен, на котором вырос в будущем город Нью-Йорк. В 1624 году туда прибыли переселенцы-валлоны. Уполномоченный голландской Вест-Индской компании В. Верхульст обратил внимание на хорошие луга острова и предложил колонистам выпасать там их скот. Сменивший его на посту руководителя колонии П. Минуит, назначенный генеральным директором Новых Нидерландов, в 1626 году стал вести переговоры с индейцами о продаже колонистами острова [7, с. 148].

До конца XVIII столетия европейцы мигрировали исключительно в Америку. В Южной Африке крупным препятствием к массовым переселениям являлась монополия голландской Ост-Индской компании. Кроме того, наряду с противодействием иммиграции европейцев со стороны торговых компаний, пользовавшихся монополией на эксплуатацию земель, следует отметить выступления местного населения против европейской колонизации и отдаленность колоний. Когда в конце XVIII века было положено начало колонизации Австралии, а вся Южная Африка досталась англичанам, стремившимся путем переселений укрепить свои позиции на новых территориях, даже тогда Америка преимущественно оставалась главным резервуаром, принимавшим на свои просторы все увеличивавшийся поток эмиграционного движения из стран Европейского континента. В Австралию и в Африку направлялась только небольшая его часть. Ещё слабее был поток переселенцев в Юго-Восточную Азию [20, с. 114]. Следовательно, до конца XVIII столетия история европейской эмиграции за океан совпадает с историей колонизации Америки. Европа снабжала Америку трудовыми ресурсами и, соответственно, обеспечивала подъем земель Нового Света.

В поисках пресловутого пути в Азию служащий голландской Ост-Индской компании Генри Гудзон (Хадсон) в 1609 году совершил плавание по реке, которая теперь носит его имя. Голландцы умудрились заложить несколько торговых путей в устье реки — там, где теперь располагается современный Нью-Йорк. В 1624 году эти поселения слились в единый город. Еще два года спустя Петер Минуит выкупил у местных индейцев остров Манхэттен и окрестил свои владения «Новым Амстердамом». Сюда стягивались люди различных верований и национальностей. Удача способствовала им: новые поселенцы

быстро богатели; эта тенденция также сохранилась после 1664 года, когда англичане захватили поселение и переименовали в Нью-Йорк [13, с. 33–34]. Благосостояние данного города держалось на пушной торговле. Там в этот период проживало 1500 белых, 300 негров-рабов и 75 свободных негров. В числе белых 76% были голландцы, 11% — немцами, 7% — французами, 4% — англичанами, 2% — евреями [7, с. 150].

Колонизация англичанами Северной Америки началась в первые десятилетия XVII века. В 1606 году английский король Яков I предоставил право (хартию) на заселение и раздачу территорий на восточном побережье Северной Америки двум частным компаниям — Лондонской и Плимутской, а уже в 1607 году на Юге, в Виргинии, возникло первое поселение — колония Джеймстаун. Несмотря на огромные трудности (голод, болезни, схватки с индейцами), английским переселенцам удалось не только выжить, но постепенно укрепить свои позиции. Хотя обнаружить золото и драгоценные металлы колонистам в Виргинии не удалось, они научились разводить табак, и его продажа начала приносить прибыль. Уже в 1619 году на голландском корабле в колонию была доставлена небольшая партия черных рабов, а в 1624 году Виргиния была объявлена королевской колонией, и туда назначили губернатора [2, с. 29].

Население английских колоний на американской земле медленно росло: если в 1625 году оно составляло 2 тысячи человек, то в 1650 году выросло до 50 тысяч, а к 1700 году уже составляло четверть миллиона. Виргиния и Массачусетс являлись крупнейшими английскими поселениями, к началу XVIII века в них проживало почти половина всех колонистов. Еще треть совокупного населения приходилась на Мэриленд, Коннектикут, Нью-Йорк и Пенсильванию [13, с. 44].

В начале XVIII века из 4436 жителей Нью-Йорка 41% составляли голландцы, 22% — англичане, шотландцы и ирландцы, 8% — французы, 15% — негры, 2% — евреи, остальные представляли другие этнические группы. Социальная структура города была такой: 27% — купцы и торговцы, 43% — ремесленники, 15% — моряки, 10% — королевские чиновники и лица умственного труда, прочие — случайные люди [7, с. 150].

Характер и направление европейской колониальной политики, исторически связанный с процессом открытий новых земель в Америке, обусловили то, что европейские колонисты в течение XVII и первых десятилетий XVIII столетия обосновались в Центральной и Южной Америке, в областях, завоеванных испанцами и порт угальцами. С середины XVII века в колонизации Нового Света все большее участие

принимали французы и англичане. В XVII веке значительно возросла численность населения в Новой Англии. В этот период колонизации Америки размеры иммиграции были относительно невелики. В Южной Америке слабый приток иммигрантов продолжался до 60-х годов XIX века. Последнее обстоятельство было обусловлено неподходящими для европейцев климатическими условиями и особенностями колониальной политики Испании и Португалии. Свойственное этой политике стремление к монопольной колонизации закрепилось законодательным путем [20, с. 115].

В XVII столетии, когда религиозная борьба распространилась с Пиренейского полуострова к северу и северо-востоку Европы и охватила германские государства, мигрировавшие в связи с притеснениями на религиозной почве не могли найти себе убежища в испанских владениях Южной Америки, поскольку господствовавшая там нетерпимость не способствовала улучшению их участи. Во второй половине XVII века эмигранты устремились в Северную Америку, туда, где осели бежавшие от господства англиканской церкви католические и протестантские партии [20, с. 116].

В целом в XVII веке из Европы в Северную Америку переехали примерно 155–180 тысяч человек. Абсолютное большинство (не менее 70%) составляли англичане, но были и значительные группы поселенцев других национальностей. Около 20 тысяч колонистов составляли ирландцы. Кроме того, 9–10 тысяч голландцев переехали в Новые Нидерланды, около тысячи шведов и финнов основали Новую Швецию в долине реки Делавэр. В североамериканские колонии Англии переселилось 2–3 тысячи французских гугенотов, какое-то число евреев, главным образом с Пиренейского полуострова [13, с. 30–31].

Богатства новых земель сразу определили потребность в рабочей силе, и её привлечение становится центральной осью политики в этих колониях. Именно этой экономической потребностью были обусловлены предоставление относительной политической и религиозной свободы, наделение землей, льготы в связи с переездом. Политика Испании привела к ограничению иммиграции и не способствовала развитию производительных сил Южной Америки. Тогда как политика Великобритании привела к быстрому увеличению населения Северной Америки [20, с. 116].

Изначально торговлю рабами в Новом Свете осуществляли испанцы и португальцы. Затем к ним присоединились голландцы, англичане и французы. Жертвами, как правило, становились жители западного побережья Африки — от Анголы до Сенегамбии. Подсчитано, что с начала XVI века до середины XIX века европейские работорговцы

насильно вывезли из Африки 10–12 миллионов. Ситуация была такова, что к концу XVIII века из всех иноземцев, прибывших в Северную и Южную Америку, большую часть составляли вовсе не европейцы, а выходцы с Африканского континента [13, с. 47–48].

Во второй половине XVIII века на первое место в Европе по числу эмигрантов выходит Великобритания. Тогда из Европы в Америку выехало около 1 миллиона человек, из которых две трети являлись уроженцами Великобритании [12, с. 203]. Именно благодаря им так быстро росло население на территории, составившей в 80-е годы XVIII века США (табл. 1). По данным 1820 года из 7793 тысяч лиц европейского происхождения доля выходцев из Великобритании (бритты, скотты, ирландцы) составила 7 миллионов, лиц немецкого и швейцарского происхождения — 607 тысяч, французского — 111 тысяч, голландского — 58 тысяч, шведского — 10 тысяч, итальянского — 2 тысячи, испанского — 2 тысячи (в составе лиц немецкого происхождения было 5 тысяч евреев) [12, с. 203].

Таблица 1

Движение населения в США в XVII–XVIII веках

Годы	Численность населения, человек
1610	210
1650	51700
1700	275000
1750	1207000
1800	5308214

Источник: Хореев Б. С., Чапек В. Н. Проблемы изучения миграции населения: (статистико-географическое исследование). М., 1978. С. 116.

Все европейское население за пределами Европы на рубеже XIX века достигало 9505 тысяч человек (в Северной Америке — 6690 тысяч, в Южной Америке — 2705 тысяч, в Африке — 110 тысяч человек). К этому следует добавить 820 тысяч русских учтенных в Сибири по V ревизии 1795 года. Таким образом, общее число европейцев (переселенцы, их дети и предки) за пределами Европы к началу XIX века превысило 10 миллионов человек [12, с. 203–204].

В течение XIX — начала XX столетия имели место массовые межконтинентальные переселения. Сложный процесс экономического развития Европы и стран, куда преимущественно направлялись европейцы, вызвал миграции, определяя их масштабы в отдельные периоды. К этому времени уже не действовали такие ограничения

торговли и эмиграции, которые в прошлом не позволяли осуществлять значительные переселения. В борьбе с испанским и португальским владычеством стали на путь самостоятельного государственного развития народы Южной и Центральной Америки [20, с. 117].

В XIX веке произошло сокращение издержек на транспорт, расширились линии связи между населением Европы и поселенцами Нового Света. Богатство его недр, земельные просторы постоянно требовали дополнительной рабочей силы. Поэтому законодательство молодых стран Нового Света предполагало покровительство иммигрантам. Кроме того, стали организовывать вербовочные пункты и широкую сеть поощрительных обществ по переселению. Таким образом, в XIX — начале XX века произошли массовые межконтинентальные миграции из стран с избыточным сельским населением. Особенно широкие масштабы миграция приняла в Италии, Германии и Ирландии. Гонимые голодом или невозможностью найти работу, сельские жители покидали эти страны, направляясь в Америку и Австралию. Согласно исследованиям Брикли Томаса, в XIX веке экономика США абсорбировала три крупных потока рабочей силы из Европы: в течение 1847–1855 годов приехали 1187 тысяч ирландцев и 919 тысяч немцев, с 1880 по 1885 год — 418 тысяч жителей стран Скандинавии и 1045 тысяч немцев и, соответственно, между 1898 и 1907 годами — 1754 тысяч итальянцев. По выражению Томаса, масштабы миграции были столь велики, что во многом соответствовало «эвакуации» людей из Европы [17, с. 114].

О степени развития эмиграции из Европы в XIX — начале XX века дают представление следующие данные: за период времени 1901–1905 годов всего из Европы эмигрировало 5927 тысяч человек, т.е. более, чем по миллиону в год. Главной заокеанской страной, куда направлялась подавляющая масса европейских эмигрантов, являлись Соединенные Штаты: сюда с 1820 по 1870 год эмигрировало всего 7554 тысячи человек; с 1871 по 1910 год эмиграционная волна достигла 20340,5 тысячи человек. Другими странами, куда направлялась европейская эмиграция, являлись: Канада, Бразилия, Аргентина, Уругвай, Австрия, Новая Зеландия и Южная Африка. Одних только итальянцев в Бразилию и Аргентину в 1861–1904 годах переселилось 1381,5 тысячи человек, испанцев — 446,5 тысячи человек [14, с. 331].

В 20-е годы XIX века абсолютное большинство европейских эмигрантов в США поставляла Великобритания. В следующее десятилетие в эмиграционное движение за океан включились Германия и Франция, а затем Скандинавские страны. Массовый характер оно приняло с середины XIX века в связи с мощной волной ирландской

эмиграции 40–50-х годов. В 1840–1853 годах почти половину всех иммигрантов в США составляли ирландцы, а четверть — немцы. С этого времени и до 1880-х годов ирландцы и немцы составляли две трети американской иммиграции, треть приходилась на англичан, французов и выходцев из Скандинавских стран. Вследствие слабого развития в то время американской промышленности иммигранты не сосредоточивались большими группами, а рассеивались по стране и оседали на земле. Они составляли так называемую старую иммиграцию США, в которую входили выходцы из Великобритании, Германии, Франции и Скандинавских стран [18, с. 166–167].

Наиболее характерной чертой европейской эмиграции являлось резкое изменение на рубеже XIX и XX столетий национального состава эмигрантов (табл. 2). С падением эмиграционной волны из стран Западной Европы постепенно стала возрастать эмиграционная волна из стран Южной и Восточной Европы, причем размеры эмиграции из России стали соответствовать величине эмиграции из Италии и Австро-Венгрии.

Таблица 2

Иммиграция в США во второй половине XIX — начале XX века (в процентах)

Национальность	1861–1870 гг.	1871–1880 гг.	1881–1890 гг.	1891–1900 гг.	1901–1909 гг.
Англичане, шотландцы и ирландцы	45,0	35,0	27,0	22,4	13
Немцы	34,0	26,0	28,0	13,7	4,6
Скандинавы	5,0	8,0	11,0	10,1	6,8
Итальянцы	0,5	2,0	7,0	16,7	27,2
Австрийцы и венгры	0,3	2,5	7,0	16,0	28,2
Русские и поляки	0,2	2,0	5,0	16,3	21,1
Остальные	15,0	24,5	15,0	3,8	0,8

Источник: Вестник финансов, промышленности и торговли. 1914. № 8. С. 331.

В конце XIX – начале XX века возобновилась массовая эмиграция в США, но уже из Южной и Восточной Европы, а также с Балканского полуострова. Выходцы из этих стран — славяне, итальянцы, евреи, греки и представители других национальностей — составили новую иммиграцию США. Этот процесс осуществлялся постепенно. Если, например, в 1870 году эмигранты из Италии, Австро-Венгрии и России составили только 1%, в 1880 году — 10%, то в 1901–1905 годах —

уже 75% иммигрантов США. В 1907 году новая иммиграция достигла 81%, а старая составила 19%. По подсчетам службы иммиграции и натурализации, в США с 1820 по 1908 год насчитывалось 26100937 иммигрантов, в том числе из Голландии — 163,7 тысячи человек, Франции — 456,8 тысячи человек, Швейцарии — 231,2 тысячи человек, Дании, Норвегии и Швеции — 1863,6 тысячи человек, Италии — 2743,5 тысячи человек, Германии — 5294,8 тысячи человек, Австро-Венгрии — 2743,5 тысячи человек, Великобритания и Ирландия — 7595,6 тысячи человек, России — 2083,9 тысячи человек, Китая (с 1853 по 1883 год) — 288,4 тысячи человек, Японии (с 1893 по 1908 год) — 148,8 тысячи человек, из остальных стран, в том числе Румынии, Греции, Турции, Португалии — 2543 тысячи человек. Кроме национального состава новую и старую иммиграцию различает еще одна важная черта: если представители первой по прибытии в США занялись сельским хозяйством, так как здесь было много свободных земель, то представители второй (не менее 90%) вынуждены были сосредоточиться в крупных городах и промышленных центрах США, где работали главным образом чернорабочими [18, с. 167].

Согласно данным иммиграционной статистики США, в 1911–1912 годах страна имела следующий национальный состав иммигрантов (табл. 3). Из этих сведений следует вывод, что главными поставщиками иммигрантов в США уже являлись Австро-Венгрия, Россия с Финляндией и Италия.

В 1908 году в США прибыло 1285,5 тысячи человек. По отдельным странам европейские эмигранты распределились следующим образом: из Австро-Венгрии — 168,5 тысячи человек; из России — 156,7 тысячи человек; из Италии — 128,5 тысячи человек; из Германии — 32,3 тысячи человек; из Франции — 8,8 тысячи человек. Среди российских переселенцев преобладали инородческие элементы. В 1908 году прибыло в Соединенные Штаты из России 6,7 тысячи финнов; 103,4 тысячи евреев; 68,1 тысячи поляков; 17,1 тысячи русских, украинцев и белорусов. В начале XX века происходил рост эмиграционного движения из Российской империи в США: в 1901 году прибыло 85,3 тысячи человек; в 1902 году — 107,4 тысячи человек; в 1903 году — 136,1 тысячи человек; в 1904 году — 145,1 тысячи человек; в 1905 году — 184,9 тысячи человек; в 1906 году — 215,7 тысячи человек; в 1907 году — 259 тысяч человек [8, с. 357–358].

Эмиграция населения из России в США была весьма разнообразной по своему национальному составу. В этом отношении она уступала только эмиграции из Австро-Венгрии, которая состояла из 12 народностей. Российская эмиграция являлась не только разнообразной по своему

Таблица 3

Иммиграция в США из различных стран в 1911–1912 гг. (в тыс. человек)

Страны	1911 г.	1912 г.
Всего иммигрантов	878,6	838,2
В том числе дали:		
Австро-Венгрия	159,1	178,9
Бельгия	5,7	4,2
Болгария, Сербия	4,7	4,5
Дания	7,5	6,2
Франция с Корсикой	8,0	8,6
Германия	32,1	27,8
Греция	26,2	21,5
Италия с Сицилией и Сардинией	182,9	157,1
Нидерланды	8,4	6,7
Норвегия	14,0	8,7
Португалия с Азорскими островами	8,4	10,2
Румыния	2,5	2,0
Россия с Финляндией	158,7	162,4
Испания с Канарскими островами	5,0	6,3
Швеция	20,8	12,7
Европейская Турция	14,4	14,5
Англия	52,4	40,4
Ирландия	29,1	25,9
Шотландия	18,8	14,6
Уэльс	2,2	2,1
Швейцария	3,5	3,5
Китай	1,5	1,8
Япония	4,5	6,1
Азиатская Турция	10,2	12,8

Источник: Бородин Н. А. Северо-Американские соединенные штаты и Россия. М., 2019. С. 279.

внешнему составу, что отражалась на родах занятия, она также была весьма различной в побудительных причинах, обуславливающих отъезд той или иной народности за океан. Те народности, которые давали

в значительной степени чернорабочих, а именно: поляки, литовцы, белорусы, русские, украинцы и финны, направлялись с Соединенные Штаты как-бы в «отхожий промысел», по истечении нескольких лет пребывания там, составив иногда значительные сбережения, они большей частью возвращались обратно. Тогда как другие, а именно: евреи, дающие весьма значительный процент ремесленников, немцы и латыши переселялись в Америку окончательно; немцы, направлялись туда, распродав землю в России и по прибытии стремились покупать или арендовать фермы в США [9, с. 117].

Здесь еще следует отметить, что к 1912 году в общей численности населения Соединенных Штатов было 3048 тысяч иммигрировавших в эту страну российских подданных за весь предшествующий период иммиграции. В национальном отношении российские иммигранты состояли из: 1500 тысяч евреев; 1200 тысяч поляков; 200 тысяч русских, украинцев и белорусов; 75 тысяч литовцев; 40 тысяч финнов; 25 тысяч латышей; 7 тысяч эстонцев [4, с. 9].

Основными причинами еврейской эмиграции из России были нищета, юридическая дискриминация и растущая угроза физического насилия. Из 2316 тысяч российских подданных, эмигрировавших в Соединенные Штаты между 1881 и 1910 годом, более 48% составляли евреи [19, с. 29].

В течение 1880–1890 годов в США прибыло более 5 миллионов эмигрантов, или больше, чем в первые два десятилетия, и больше, чем за 70 лет, с 1789 до 1860 года (табл. 4). В то же время если на начальном этапе главный контингент эмигрантов составляли англичане, ирландцы, немцы, швейцарцы, то в конце XIX века эмигранты были главным образом из Австро-Венгрии, России, Италии и Азии. Из Австро-Венгрии прибыло только за 8 лет (1881–1888 годы) 262 тысячи человек — венгры, поляки, словаки — в два раза больше, чем за все время до 1880 года; итальянцев было в 1880 году всего 44 тысячи человек, тогда как за 8 лет прибыло 506 тысяч человек, или в 8 раз больше; российских евреев и поляков, которых в 1880 году было 84 тысячи человек, за 8 лет прибыло 190 тысяч, в 2,5 раза больше; арабов, цыган и других азиатов, составлявших всего 2 тысячи человек в 1880 году, прибыло за 8 лет — 62 тысячи человек, в 31 раз больше [16, с. 80].

За столетний период (с 1801 по 1900 год) из Европы эмигрировало более 28 миллионов человек. Из них почти половина была связана с последними двумя десятилетиями (1881–1900 годы). Первое место по численности эмигрантов из Европы занимала Великобритания. Число эмигрантов британского происхождения за XIX век составило около 8,9 миллиона человек, а чистая эмиграция, т.е. с учетом

Таблица 4

Иммиграция населения в США в конце XVIII–XIX веках

Годы	Количество, тыс. человек
1789–1820	250,0
1820–1860	4893,2
1860–1870	2041,5
1870–1880	2742,1
1880–1890	5704,2

Источник: Прайс Дж. М. Русские евреи в Америке: Очерки из истории, жизни и быта русско–еврейских эмигрантов в Соединенных Штатах Северной Америки. С 1881 по 1891 гг. М., 2016. С. 77.

реэмиграционного движения, — 7,7 миллиона человек. Заметный подъем эмиграции имел место в 40-х и начале 50-х годов XIX века в результате «картофельного голода» в Ирландии. Из 2/3 переселенцев в США примерно одна половина была связана с выходцами из Англии и Шотландии, а другая половина — с выходцами из Ирландии. Такое положение имело место в XIX веке в целом. Хотя в отдельные периоды оно сильно изменялось. Так, с 1841 по 1855 год из общего количества эмигрировавших из Великобритании (2,7 миллиона человек) ирландцы составили 68,6% . Это был период наиболее интенсивной эмиграции из Ирландии [20, с. 119–120].

В целом в эмиграции из Великобритании в течение XIX века можно отметить следующие особенности: 1) постепенное увеличение количества эмигрантов до 1851–1860 годов; 2) изменение направления эмиграции (в США) в сторону снижения удельного веса Канады и повышения удельного веса США и затем резкое возрастание числа эмигрантов в Австралию, в особенности в 1851–1860 годах; 3) изменение национального соотношения эмигрантов в сторону снижения доли некогда преобладавших ирландцев и увеличения доли англичан [20, с. 121].

Процесс иммиграции в США, имевший место на рубеже XIX–XX веков, серьезно отличался от того, что было раньше. Прежде всего вновь прибывшие являлись выходцами из Восточной и Южной Европы, а не из ее северных и западных регионов. Вместо того чтобы рассеяться поодиночке на бескрайних просторах сельской Америки, они предпочитали селиться компактными группами в городах и пополнять собой армию промышленных рабочих. Кроме того, новые иммигранты были в массе своей беднее, чем прежние [13, с. 377].

Второе место по численности эмигрантов из Европы занимала Германия. С 1841 по 1900 год из неё эмигрировало 4853 тысячи человек (по данным статистики США). Основная масса эмигрантов из Германии направлялась через Бременский и Гамбургский порты, причем через Бремен, как правило, больше, чем через Гамбург. Из иностранных портов наибольшее значение имел Антверпен, затем Роттердам и Амстердам. Наибольшее количество эмигрантов из Германии направлялось в США, затем в Бразилию, в прочие страны Америки [20, с. 121].

Уже в конце гражданской войны в США, сильно сократившей приток иммигрантов в эту страну, количество немецких переселенцев в Соединенные Штаты стало увеличиваться, и этот рост продолжался до мирового экономического кризиса 1873 года. В 1866–1873 годах из Германии ежегодно выезжало в среднем до 130 тысяч человек, подавляющее большинство в США. После сокращения во время экономического кризиса германская иммиграция в с Соединенные Штаты в начале 80-х годов XIX века резко возросла. Наибольший подъем ее пришелся на 1882 год. За пятнадцать лет после франко-прусской войны из вновь образовавшейся Германской империи выехало за океан 1,5 миллиона человек, что составило около 3,5% ее населения (в начале этого периода) и более четверти прироста, который это население давало. Однако после 1880-х годов немецкая иммиграция в США стала сокращаться, падение ее также продолжалось в XX веке [3, с. 10].

Согласно официальным данным, количество эмигрантов из Германии в 1908 году уменьшилось, сравнительно с предыдущим годом на 11,8 тысячи человек (табл. 5). Следовательно, в 1908 году эмиграция из Германии сильно снизилась по сравнению с предыдущими годами. Хотя, как было уже указано, иммиграционная статистика США зафиксировала значительно большее количество немецких эмигрантов за 1908 год — 32,3 тысячи человек. Эта более высокая цифра, которая отражает количество эмигрантов в США из Германии также подтверждается другими источниками [9, с. 115]. Однако в любом случае следует признать, что в течение 1901–1908 годов количество эмигрантов из Германии составляло намного меньшую величину, чем в отдельные периоды предыдущего столетия.

Эмиграционное движение из Италии характеризовалось следующими обстоятельствами. Здесь имела место прежде всего временная эмиграция. Обычно временные эмигранты (землекопы, каменщики, строители различного рода земляных сооружений) уходили ранней весной и возвращались поздней осенью. Сферой их деятельности были Франция, Швейцария, Австрия, страны Балканского полуострова

и Северной Европы. Потоки постоянной эмиграции направлялись большей частью в Америку, особенно в Аргентину, Бразилию, США. Размеры общей эмиграции в 1876–1880 годах составляли 543,9 тысячи человек, в 1881–1890 годах — 1880,5 тысячи, в 1891–1900 годах — 1434,3 тысячи человек. С 1886 года постоянная эмиграция становится преобладающей. По данным Итальянского географического общества, итальянские эмигранты следующим образом распределились по странам света: в Аргентине — около 250 тысяч человек, в Бразилии — 290 тысяч, в Уругвае — около 80 тысяч, в США — около 280 тысяч, в Чили — около 7 тысяч, в Перу — около 6 тысяч, в Парагвае — около 3 тысяч человек [20, с. 121–122].

Таблица 5

Эмиграция населения из Германии в начале XX веках

Годы	Количество, тыс. человек	На 10 тыс. чел. населения
1901	22,1	3,0
1902	32,1	5,6
1903	36,3	6,2
1904	28,0	4,7
1905	28,1	4,7
1906	31,1	5,0
1907	31,7	5,1
1908	19,9	3,2

Источник: Вестник финансов, промышленности и торговли. 1909. № 25. С. 552.

В 1907 году население Италии составило 33640,7 тысячи человек. Увеличение населения составило: с 1861–1871 годов 7,12%, с 1871–1881 годов 6,19%, с 1881–1901 годов, т.е. за 20 лет 14,11%, или 7,05% за десятилетний период, с 1901–1907 годы, т.е. За 6 лет увеличение составило 3,5% [10, с. 16]. В начале XX века Италия принадлежала к числу тех европейских стран, которые поставляли огромное количество эмигрантов. Количество последних достигло в 1907 году 704,7 тысячи человек, из них 415,9 тысячи человек направились за океан, а 288,8 тысячи человек — в различные европейские страны (табл. 6). Таким образом, за 15 лет увеличилось количество эмигрантов на 481 тысячу человек, т.е. на 215%.

Согласно официальному статистическому отчету, из Италии в 1903 году эмигрировало 461,5 тысячи человек, в 1905 году — 650 тысяч человек, т.е. на 40% больше. Большую часть итальянских эми-

Таблица 6

Эмиграция населения из Италии в конце XIX – начале XX века (в тыс. человек)

Годы	Заокеанская эмиграция	Эмиграция в Европу и Средиземное море	Всего
1891	187,6	106,0	293,6
1892	114,2	109,5	223,7
1893	139,0	107,8	246,8
1894	111,9	113,4	225,3
1895	184,5	108,7	293,2
1896	194,2	113,3	307,5
1897	172,0	127,8	299,9
1898	135,9	147,8	283,7
1899	140,7	167,6	308,3
1900	166,5	186,3	352,8
1901	279,6	253,6	533,2
1902	284,6	246,9	531,5
1903	282,4	225,6	508,0
1904	252,3	218,9	471,2
1905	447,1	279,3	726,4
1906	511,9	276,1	788,0
1907	415,9	288,8	704,7

Источник: Вестник финансов, промышленности и торговли. 1909. № 14. С. 17.

грантов составляли крестьяне, которые направлялись прежде всего в Америку [22, с. 5].

По официальным статистическим данным, количество итальянских переселенцев, громадное большинство которых направлялось в Америку, возросло с 360 тысяч человек в 1902 году до 726 тысяч человек в 1905 году. При этом в 1906 году переселенческое движение в Америку еще более усилилось [5, с. 1]. По профессии эмигрировавшие в 1907 году так распределялись: земледельцы и пастухи — 212,7 тысячи человек, эта категория наиболее многочисленная, затем поденщики — 183,13 тысячи человек, далее промышленные рабочие — 82 тысячи человек и каменщики и штукатуры — 73 тысячи человек [10, с. 17].

Всего эмигрировало из Италии в 1908 году 486,7 тысячи человек, в том числе 248,1 тысячи в Европу и бассейн Средиземного моря, и 238,6 тысячи человек в заокеанские страны. В 1907 году эмиграци-

онное движение почти в полтора раза было сильнее, поскольку тогда количество эмигрантов из Италии составило 704,7 тысячи человек. По сравнению с 1907 годом число итальянских эмигрантов в европейские страны сократилось на 35,5 тысячи человек, прежде всего в Германию, Швейцарию, Австрию и Францию. Затем количество эмигрантов в Африку снизилось с 12,7 тысячи человек до 7,3 тысячи человек, в Азию — с 0,6 тысячи человек до 0,3 тысячи человек. Однако значительно большее сокращение отметилось в количестве итальянских эмигрантов в американские страны, куда в 1907 году выехало 414,3 тысячи человек, а в 1908 году — только 237,4 тысячи человек. Эмиграция в США, занимавшая все время первое место по числу эмигрантов, сократилась с 298 тысячи человек до 131,5 тысячи человек; эмиграция в Канаду — с 10,4 тысячи человек до 6 тысяч человек; в Чили, Перу и Боливию — с 1,7 тысячи человек до 0,7 тысячи человек; в Центральную Америку — с 2,1 тысячи человек до 0,7 тысячи человек; в Мексику — с 0,5 тысячи человек до 0,3 тысячи человек; в Бразилию — с 21,3 тысячи человек до 15,5 тысячи человек. Усилилась эмиграция в Аргентину с 78,5 тысячи человек до 80,7 тысячи человек и в Уругвай и Парагвай — с 1,6 тысячи человек до 1,8 тысячи человек [11, с. 347].

Итальянские власти стремились уменьшить переселенческое движение прежде всего путем решения аграрного вопроса в стране. В качестве примера рассматривалась Ирландия, где аграрная реформа буквально приостановила переселенческое движение. Кроме того, резкое снижение эмиграционного движения из Германии в начале XX века было обусловлено быстрым развитием промышленности в этой стране. В этом же направлении стремилось действовать итальянское правительство [5, с. 1].

На протяжении второй половины XIX века около 1 миллиона человек эмигрировало из Швеции. Относительные размеры эмиграции из Норвегии превосходили из Швеции, но абсолютные её размеры уступали величине шведской эмиграции. Из Швеции и Норвегии эмигранты направлялись почти исключительно в Америку, главным образом в США [20, с. 122].

О росте эмиграции в США из России, включая Финляндию, можно составить представление на основании следующих данных (табл. 7). С 1820 по 1905 год из Российской империи в Соединенные Штаты иммигрировало около 1,5 миллиона человек [6, с. 159].

В то же время следует отметить, что точной статистики эмиграции из России не существовало, поскольку значительное количество эмигрантов нелегально пересекало западную границу Российской

Таблица 7

Иммиграция в США из Российской империи во второй половине XIX – начале XX века

Годы	Количество, тыс. человек	Средняя величина за год, тыс. человек
1860–1869	3,7	0,4
1870–1879	46,2	4,6
1880–1889	201,7	20,7
1890–1899	450,1	45,0
1900–1909	1501,3	150,1
1910–1913	799,0	199,7

Источник: Эмигрант. 1914. № 3. С. 1.

империи. Косвенным образом о размерах эмиграционного движения из России можно судить по статистике стране иммиграции. По данным статистики США, в эту страну из России за период с 1820 по 1909 годы прибыло 2204,5 тысячи человек [14, с. 331].

По данным профессора Дж. Дэйвиса, большую часть иммигрантов из России составляли в первое десятилетие XX века евреи (43,8%), поляки (27), литовцы и латыши (9,6), финны (8,5), немцы (5,8); на русских, украинцев и белорусов приходилось 4,4%, на остальные народы Российской империи — 1%. Подавляющая часть этих людей принадлежала к непривилегированным сословиям (разночинцам), поселилось в больших городах и занималось преимущественно физическим трудом; лиц, имевших среднее и высшее образование, которых американская статистика относила к «белым воротничкам», было только около 10% от общего количества российских иммигрантов [1, с. 219–220].

Литература

1. Американский ежегодник / Ин-т всеобщ. истории. 2005 / отв. ред. Н. Н. Болховитинов. М.: Наука, 2007. 318 с.

2. Американский ежегодник / Ин-т всеобщ. истории РАН. 2004 / отв. ред. Н. Н. Болховитинов. М.: Наука, 2006. 341 с.

3. Богина Ш. А. Иммигрантское население США, 1865–1900 гг. Л.: Наука, 1976. 276 с.

4. Бородин Н. А. Северо-Американские соединенные штаты и Россия. М. Книга по Требованию, 2019. 336 с.

5. Вести из Италии // Россия. 1907. № 343. 10 (23) января. С. 1.

6. Воблый К. Г. Иммиграция в С.-А. Штаты. По новейшим данным американской статистики / К. Г. Воблый // Вестник Европы. 1906. № 9. С. 156–165.

7. Жук С. И. Возникновение города Нью-Йорка / С. И. Жук // Вопросы истории. 1998. № 5. С. 148–151.

8. Заокеанская эмиграция в 1908 году. Из России в США. // Вестник финансов, промышленности и торговли. 1909. № 8. С. 357–358.

9. Иммиграция в С. — А. Соединенные Штаты в 1908 г. и эмиграция из России // Вестник финансов, промышленности и торговли. 1909. № 16. С. 114–119.

10. Италия. Население и эмиграция // Вестник финансов, промышленности и торговли. 1909. № 14. С. 16–17.

11. Италия. Эмиграция заграницу в 1908 году // Вестник финансов, промышленности и торговли. 1909. № 21. С. 347.

12. Кабузан В. М. Эмиграция и реэмиграция в России в XVIII — начале XX века. М.: Наука, 1998. 270 с.

13. Макинерни Д. США. История страны / Даниел Макинерни; пер. с англ. Т. Мининой. М.: Эксмо; СПб.: Мидгард, 2009. — 736 с.

14. Орлов А. К вопросу об упорядочении нашей эмиграции // Вестник финансов, промышленности и торговли. 1914. № 8. С. 331–335.

15. Паспортные льготы для эмигрантов в новом эмиграционном законопроекте // Эмигрант. 1914. № 3. С. 1–4.

16. Прайс Дж. М. Русские евреи в Америке: Очерки из истории, жизни и быта русско-еврейских эмигрантов в Соединенных Штатах Северной Америки. С 1881 по 1891 гг. Изд. 2-е. М.: ЛЕНАРД, 2016. 168 с.

17. Тодаро М. П. Экономическое развитие.: [Учеб. Для вузов по экон. спец.]: Пер. с англ. М.: Экон. фак. МГУ: Изд. Об-ние «ЮНИТИ», 1997. 666 с.

18. Тудоряну Н. Л. Очерки российской трудовой эмиграции периода империолизма. (В Германию, Скандинавские страны и США). Кишинев: «Штиинца», 1986. 312 с.

19. Фулер У. Внутренний враг: Шпиономания и закат императорской России / Авторизованный пер. с английского М. Маликовой. М.: Новое литературное обозрение, 2009. 376 с.

20. Хореев Б. С., Чапек В. Н. Проблемы изучения миграции населения: (статистико-географическое исследование). М.: Мысль, 1978. 256 с.

21. Эмиграция и иммиграция в 1908 г. в Германии // Вестник финансов, промышленности и торговли. 1909. № 25. С. 552.

22. Эмиграция и эмигранты в Италии // Русские ведомости. 1907. № 92. 21 апреля. С. 5.

Секция 3.
НАЦИОНАЛЬНАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ

Волков Андрій Федорович
начальник кафедри тактики військ ППО СВ
Харківський національний університет Повітряних Сил
м. Харків, Україна

Лезік Олександр Віталійович
кандидат військових наук, доцент,
доцент кафедри тактики військ ППО СВ
Харківський національний університет Повітряних Сил
м. Харків, Україна

Токар Олександр Анатолійович
старший викладач кафедри тактики військ ППО СВ
Харківський національний університет Повітряних Сил
м. Харків, Україна

Галкін Юрій Олександрович
викладач кафедри тактики військ ППО СВ
Харківський національний університет Повітряних Сил
м. Харків, Україна

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАХИСТУ ВИБУХОНЕБЕЗПЕЧНИХ ОБ'ЄКТІВ ВІД ДІЙ З ПОВІТРЯ

У світі на території більшості держав розміщено значну кількість вибухонебезпечних об'єктів (ВНО). Ступінь небезпеки об'єкту встановлюється, виходячи з частки мирного населення, що потрапляє в зону можливого ураження при аварії на вибухонебезпечному об'єкті. Найбільш небезпечними об'єктами є об'єкти хімічної та атомної промисловості, арсенали та склади військового призначення [1].

Наслідки аварій на ВНО бувають достатньо суттєвими. Саме через це необхідно звертати більше уваги на захищеність даних об'єктів, у тому числі на захист їх від дій з повітря. Досвід провідних країн світу свідчить, що найбільш ефективним захистом об'єктів від дій з повітря є поєднання зусиль засобів спеціального призначення [2] для чого доцільно розглянути деякі питання сумісності цих засобів при здійсненні захисту ВНО від дій або нападу з повітря. Вивчення цих питань дозволить оцінити очікувані результати сумісних дій, а також розробити науково обґрунтовані рекомендації по їх ефективному застосуванню [3].

При розгляданні цих питань доцільно вести мову про спільне застосування засобів фізичного впливу (вогневих засобів) та засобів електромагнітного впливу (засобів радіоелектронної боротьби), при цьому їх спільне застосування повинно здійснюватись з урахуванням наступних підходів:

1. На час проведення заходів по захисту ВНО всі польоти своїх літальних апаратів над об'єктом повинні бути заборонені.

2. Повітряні апарати або їх уламки, в межах зони ураження вогневих засобів, не повинні впасти на територію ВНО. Моделювання, яке проведено, щодо зони падіння уламків дозволило визначити небезпечні відстані розташування позицій вогневих засобів [4].

3. Для розгортання вогневих засобів необхідно мати заздалегідь обладнані місця вздовж усієї зони (периметру), яка призначена для охорони, або — на найбільш загрозливих напрямках [5].

4. Перед прийняттям рішення щодо організації захисту ВНО від дій або нападу з повітря необхідно провести оцінювання розмірів об'єкта захисту та місцевості навколо нього.

В кожному конкретному випадку ці фактори повинні бути враховані при побудові системи захисту ВНО від дій з повітря.

5. Вибір місць розташування на місцевості вогневих засобів є досить складною задачею, що обумовлено значною кількістю умов і обмежень.

Для оцінки впливу сумісності вогневих засобів та засобів радіоелектронної боротьби на ефективність їх сумісних дій необхідно розглянути сутність терміну «сумісність», а також логічно пов'язати поняття і терміни, що відносяться до поняття «сумісність вогневих засобів та засобів радіоелектронної боротьби».

Під «зоною сумісних дій вогневих засобів та засобів радіоелектронної боротьби» розуміється територія, де вони розгортаються та повітряний простір, де здійснюється знищення і радіоелектронне придушення літальних апаратів.

Межи зони визначаються розмірами зони вогню і зони радіоелектронного придушення літальних апаратів.

У загальному плані наукове завдання дослідження сумісних дій засобів вогневого впливу та радіоелектронної боротьби в зоні захисту ВНО є багатоваріантним. Кількість варіантів залежить від кількості та типів цих засобів.

Склад засобів вогневого впливу і радіоелектронної боротьби та порядок їх розміщення взаємообумовлені й тісно взаємозалежні. Цей взаємозв'язок викликаний, з одного боку тими методичними підходами, що існують до обґрунтування оптимального кількісного складу через необхідний порядок їх розміщення, з другого боку тим, що будь-який склад засобів повинен бути розміщений відносно об'єкта захисту раціональним чином. Ефективність сумісних дій залежить як від складу засобів, так і від порядку їх розміщення, параметрами якого є відстань місць розміщення засобів вогневого впливу та радіоелектронної боротьби від границь об'єкта та взаємні відстані між засобами захисту.

Оцінка ефективності сумісних дій засобів вогневого впливу та радіоелектронної боротьби під час захисту ВНО призначена для вирішення поставленого наукового завдання, досягнення мети дослідження і включає:

- вибір і обґрунтування показників ефективності сумісних дій засобів вогневого впливу та радіоелектронної боротьби;
- дослідження залежності ефективності сумісних дій засобів вогневого впливу та радіоелектронної боротьби від формалізованих показників альтернативних варіантів різного складу цих засобів.

Таким чином, процес захисту ВНО від дій або нападу з повітря розглядається як імовірнісний процес, що характеризується в першу чергу співвідношенням сил сторін.

Аналіз показує, що при оцінці ефективності застосування враховуються тільки вогневі можливості засобів вогневого впливу або можливості по придушенню засобів радіоелектронної боротьби при фіксованій кількості літальних апаратів, що беруть участь в нападі на об'єкт, що захищається [6].

Отже, можна зробити висновок, що для оцінки ефективності сумісних дій засобів вогневого впливу та радіоелектронної боротьби вибрано узагальнений показник у вигляді математичного сподівання числа повітряних об'єктів, які не виконали своє завдання, визначений у відносній величині [7]. По значенню цього показника можливо оцінити результати дій засобів вогневого впливу та радіоелектронної боротьби, які очікуються, рівень втрат літальних апаратів та ступінь виконання ними завдань.

Для розгортання засобів вогневого впливу в районі ВНО був використаний методичний прийом спрямованого перебору можливих варіантів кількісного складу засобів вогневого впливу з їх умовним розгортанням на фіксованих відстанях відносно об'єкта захисту.

Для того щоб об'єкт був захищений перешкодами, необхідно розташовувати засоби радіоелектронної боротьби на мінімальних відстанях від ВНО, у найкращому випадку, безпосередньо на ВНО.

Однак зменшення виносу місця розміщення засобів радіоелектронної боротьби обмежується можливістю поразки об'єкта захисту при застосуванні зброї, яка самонаводиться на випромінювання станції перешкод радіоелектронної боротьби.

Для здійснення захисту об'єкту засобами радіоелектронної боротьби необхідно щоб його позиція розташовувалася таким чином, щоб відмітка від неї перебувала в ефективному секторі придушення РЛС огляду, що у свою чергу припускає можливість знаходження літального апарату у секторі вогневого засобу, який залежить від інтервалу між позиціями вогневого засобу та засобу радіоелектронної боротьби.

Аналіз отриманих результатів дозволяє зробити висновок, що застосування запропонованих пропозицій дозволить зберегти об'єкт захисту при здійснені терористичної атаки з повітря з імовірністю від 0,8 до 0,99. Отже, застосовуючи дані пропозиції можливо суттєво забезпечити захищеність як об'єкту захисту, так і цивільного населення від повітряних дій терористів.

Література

1. Алімпієв А. М., Пєвцов Г. В. Особливості гібридної війни РФ проти України. Досвід, що отриманий Повітряними Силами Збройних Сил України / А. М. Алімпієв, Г. В. Пєвцов // Наука і техніка Повітряних Сил Збройних Сил України. 2017. № 2 (27). С. 19–25.

2. Лезік О. В., Орєхов С. В., Левагін Г. А., Книш Д. В. Підвищення ефективності прикриття вибухонебезпечних об'єктів за рахунок сумісного застосування тактико-вогневих підрозділів ППО і тактико-спеціальних підрозділів РЕБ / О. В. Лезік, С. В. Орєхов, Г. А. Левагін, Д. В. Книш // Наука і техніка Повітряних Сил Збройних Сил України. 2018. № 2 (31). С. 167–173.

3. Лезік О. В., Орєхов С. В., Косенко Г. П. Аналіз сумісності тактико-вогневих підрозділів ППО і тактико-спеціальних підрозділів РЕБ під час проведення АТО / О. В. Лезік, С. В. Орєхов, Г. П. Косенко // Наука і техніка Повітряних Сил Збройних Сил України. 2015. № 3 (20). С. 58–61.

4. Твердохліб М. М., Мікайлова Н. Ш., Піскунов С. М., Оборонов М. І. Розрахунок зони розсіювання елементів літака ураженого зенітною керованою ракетою / М. М. Твердохліб, Н. Ш. Мікайлова, С. М. Піскунов, М. І. Оборонов // Наука і техніка Повітряних Сил Збройних Сил України.2012. № 1 (7). С. 67–69.

5. Лезік О. В., Піскунов С. М., Волков А. Ф., Седзюх В. В. Основні положення методики побудови бойового порядку зенітних засобів при прикритті вибухонебезпечних об'єктів / О. В. Лезік, С. М. Піскунов, А. Ф. Волков, В. В. Седзюх // Наука і техніка Повітряних Сил Збройних Сил України. 2017. № 4 (29). С. 41–47.

6. Лезік О. В., Рязанцев С. С., Книш Д. В. Розробка пропозицій щодо раціонального бойового застосування сумісних дій підрозділів ППО та РЕБ під час проведення АТО / О. В. Лезік, С. С. Рязанцев, Д. В. Книш // Наука і техніка Повітряних Сил Збройних Сил України. 2015. № 4 (21). С. 18–21.

7. Волков А. Ф., Яненко О. А., Кравченко С. А. Критерії оцінювання ефективності організації взаємодії під час ведення протиповітряної оборони військ / А. Ф. Волков, О. А. Яненко, С. А. Кравченко // Збірник наукових праць Харківського національного університету Повітряних Сил. 2019. № 3 (61). С. 7–11.

Секция 4.
ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ НАУКИ

Мартинюк Ольга Вікторівна
кандидат наук з фізичного виховання і спорту,
доцент кафедри фізичного виховання та спорту
Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»
м. Дніпро, Україна

Батечко Дмитро Петрович
старший викладач кафедри фізичного виховання і спорту
Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»
м. Дніпро, Україна

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ ТЕОРЕТИЧНИХ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ З КУРСУ «ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА І СПОРТ» В УМОВАХ КАРАНТИНУ

З 12 березня 2020 р. відповідно до статті 29 Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб», постанови Кабінету Міністрів України «Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2» [1] заборонено відвідування закладів освіти її здобувачами.

Відповідно до цих документів, наказу Міністерства освіти і науки України від 16 березня 2020 р. [2], розпорядження «Про організацію роботи науково-педагогічних працівників на період карантину» [3], та наказу «Про заходи щодо забезпечення надання освітніх послуг в умовах карантину» [4] на дистанційній платформі MOODLE оновлено курси з дисципліни «Фізична культура і спорт» для забезпечення освітнього процесу.

Однією із умов отримання диференційного заліку в умовах карантину э обов'язкове виконання студентом тестових завдань. Тестові

завдання з перевірки теоретичних знань студентів є результат самостійної роботи студента і складаються з 20 питань. Кожне питання має три варіанти відповіді і тільки один правильний.

Студент в визначений термін проходить онлайн тестування на платформі MOODLE. Кількість спроб — одна. На виконання тесту відводиться 30 хв.

Нижче приведено тестові завдання з дисципліни «Фізична культура і спорт» на прикладі спеціалізацій «Футбол» та «Фітнес. Оздоровча аеробіка».

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ
для перевірки теоретичних знань з курсу
«ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА І СПОРТ» спеціалізація «ФУТБОЛ»
для студентів I–II курсів денної форми навчання

1. Яку відстань пробігає під час матчу футболіст в залежності від свого амплуа?
2. В якому році була зроблена спроба Кембріджським футбольним клубом встановити єдині правила футболу?
3. Який період в історії футболу характерний зростанням кількості футбольних команд і клубів?
4. Скільки разів 3 українські команди ставали чемпіонами СРСР?
5. Назвіть дату заснування ФК «Дніпро»?
6. Якої довжини потрібно бути футбольне поле для міжнародних матчів в футбол?
7. Якої ширини повинно бути футбольне поле для міжнародних матчів в футбол?
8. За якої умови матч не може розпочатися, якщо до складу будь-якої з команд входить меньш ...
9. Що є підготовчою фазою при ударі п'ятою?
10. Що робить воротар в підготовчій фазі?
11. Які захисники повинні вміти поєднувати надійну гру в обороні з активними атакуючими діями по флангах?
12. Що стосується дій без м'яча?
13. Що є найбільш ефективним способом організації дій?
14. Що означає організація оборони з суворою відповідальністю кожного, хто захищається гравця за дорученого йому суперника?
15. Що таке організація командних ігрових дій, при яких обумовленні функції кожного гравця і їх розстановка на футбольному полі?
16. В якому році використовувався «тотальний» футбол?
17. Якої довжини майданчик для міні-футболу?
18. Якої ширини майданчик для міні-футболу?

19. Якою вагою м'яч для міні-футболу?

20. Скільки секунд дається команді-супернику для пробиття штрафного удару в міні-футболі?

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ
для перевірки теоретичних знань з курсу
«ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА І СПОРТ»
спеціалізація «ФІТНЕС. ОЗДОРОВЧА АЕРОБІКА»
для студентів I–II курсів денної форми навчання

1. « Загальний фітнес» (Total fitness, General fitness) це...

2. Мета «оздоровчого фітнесу» (Health related fitness).

3. Фітнес-програма це...

4. Фітнес-заняття оздоровчого напрямку складається...

5. Кондиційне тренування це...

6. Терміни прояву перших ознак розвитку тренувального ефекту...

7. За рахунок яких фітнес-програм можливо досягти оптимального тренувального ефекту...

8. Які існують вуглеводи...

9. Що є найкалорійнішою складовою їжі...

10. Силова витривалість як фізична якість людини...

11. Виконання вправ протягом чотирьох хвилин у режимі 20 секунд робота і 10 секунд відпочинок це...

12. Товщину підшкірних жирових складок вимірюють...

13. Комплекс вправ і поз для розтягнення певних м'язів, зв'язок і сухожиль тулуба та кінцівок має назву...

14. Гіпоглекімія це...

15. Засновником CrossFit є...

16. Базові принципи силового тренування включають правильний підбір...

17. До яких фізичних вправ відносяться біг, плавання, аеробіка, їзда на велосипеді, швидка ходьба...

18. Інтенсивність навантажень під час аеробного тренування визначають за...

19. Швейцарський м'яч — це м'яч, виготовлений з гладенького еластичного матеріалу діаметром від 35 до 85 см, застосовується у фітнесі. Але має ще і іншу назву...

20. Який найпопулярніший від фітнесу засновано воєнослужбовцем ВМС США...

Література

1. Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2: постанова Кабінету Міністрів України від 11 березня 2020 р. № 211 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/211–2020-%D0%BF (дата звернення: 22.04.2020).

2. Про організаційні заходи запобіганню поширенню коронавірусу COVID-19: наказ Міністерства освіти і науки України від 16 березня 2020 р. № 406 URL: https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/5e6/fac/624/5e6fac624019c419382889.pdf (дата звернення: 22.04.2020).

3. Про організацію роботи науково-педагогічних працівників на період карантину: розпорядження першого проректора Національного технічного університету «Дніпровська політехніка» від 20 березня 2020 р. № 14. URL: http://www.nmu.org.ua/ua/content/infrastructure/structural_divisions/educ_department/docs/ (дата звернення: 22.04.2020).

4. Про заходи щодо забезпечення надання освітніх послуг в умовах карантину: наказ ректора Національного технічного університету «Дніпровська політехніка» від 27 березня 2020 р. № 86а-г. URL: http://www.nmu.org.ua/ua/content/infrastructure/structural_divisions/educ_department/docs/ (дата звернення: 22.04.2020).

Секция 5.
ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ НАУКИ

Ілюкова Ангеліна Олександрівна
студентка
Національного університету «Острозька академія»
м. Острог, Україна

ДОСЛІДЖЕННЯ РЕФЛЕКСІЇ У ВІТЧИЗНЯНІЙ ТА ЗАРУБІЖНІЙ ПСИХОЛОГІЇ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ

У ряді зарубіжних і вітчизняних психолого-педагогічних досліджень відзначається, що рефлексія включає в свою структуру як когнітивні (умовиводи, узагальнення, аналогії, зіставлення і оцінки — переконання в цілому), так і емоційні компоненти (переживання проблем) [1].

Історія вивчення рефлексії в психології є значимою для розвитку людини та розуміння самої себе. Разом з тим, можна з упевненістю сказати, що, незважаючи на весь величезний внесок попередніх поколінь дослідників, проблема рефлексії продовжує залишатися в певній мірі таємничим феноменом людської психіки, багато в чому ще незрозумілим психічним механізмом, з одного боку, забезпечує цілісність особистості, з іншого боку, весь час піддає цю цілісність випробуванням і конфліктам і, одночасно з цим, з третього боку, сприяє переосмисленню особистістю самої себе і своїх психічних змістів у процесі вирішення внутрішніх конфліктів і, тим самим, призводить особистість до нового більш цілісного стану [4].

Рефлексія як психічна властивість, представляє собою одну з основних граней психічної реальності, яка співвідноситься з рефлексією в цілому і є особливою якісною характеристикою людини і її психіки, це психічна властивість, унікальна для людини, «єдино властива тільки їй».

Поняття «рефлексія» в сучасному сенсі одним з перших було вжито англійським філософом Дж. Локком в XVII столітті. Він розглядав

рефлексію як особливу діяльність розуму, за допомогою якої людина отримує знання і створює нові ідеї без безпосереднього емпіричного контакту з дійсністю[5]. Уявлення про рефлексію в німецькій класичній філософії при розгляді гносеологічних проблем [3]. Б. Г. Ананьєв, П. П. Блонський, Л. С. Виготський, трактували рефлексію як особливий вид теоретичної ретроспекції. Це звернення науки до аналізу власних пізнавальних коштів.

В нещодавніх дослідженнях, таких як «Дослідження ціннісної рефлексії» В. В. Волошина визначала рефлексію як важливий механізм у формуванні ціннісної самосвідомості особистості, що виявляється в переосмисленні нею значущості смислів своїх ставлень до власних проявів, соціальних ситуацій та до інших людей. Як механізм розвитку моральної самосвідомості зростаючої особистості розглядала рефлексію відомий психолог І. С. Булах, наголошуючи на тому, що моральна рефлексія, яка підносить людину на новий рівень розуміння життя, є осмисленням і переосмисленням суб'єктом його взаємодій із точки зору належного й ціннісного. Такі вітчизняні дослідники як В. Слободчиков та Є. Ісаєв розглядають рефлексію як вихідну категорію в аналізі проблеми свідомості, а С. Ставицька як самосвідомость сенсових та змістових центрів всієї людської реальності [2]. У підході А. В. Карпова рефлексія теоретично й емпірично обґрунтовується як процес, значимий для саморегуляції. Рефлексія розглядається як найважливіша регулятивна складова особистості, що дозволяє їй свідомо вибудовувати свою життєдіяльність [6].

Психологічні проблеми розвитку рефлексії, здебільшого, досліджувалися в контексті тем, що пов'язані з пізнанням людьми один одного. Не дивлячись на різноманітність наукових шкіл і спрямувань, загальною тенденцією сучасного стану вивчення рефлексії, її професійної природи, зокрема, є комплексно-компетентнісний підхід.

А. Буземан перший із зарубіжних психологів трактував рефлексію як « всяке перенесення переживання з внутрішнього світу на самого себе». Відповідно до поглядів Дж. Локка, рефлексія є спостереження, яке розум людини здійснює щодо власної діяльності та способів її виявлення, унаслідок чого в людини виникають ідеї цієї діяльності, показовою в цьому сенсі є праця Дж. Локка «An Essay Concerning Human Understanding» [11]. За Д. Шон (D. Schon), рефлексія у викладанні включає в себе елементи дефініції проблеми, спроб знайти теоретичні та аналітичні рішення. Рефлексія у викладанні, на думку автора, являє собою «внутрішній обмін думками», що має замкнутий характер, і його метою є досягнення найкращого розуміння ситуації та її перебудова залежно від можливостей, які виникають у процесі

рефлексії. Круговий характер рефлексії проявляється в тому, що ті зміни, які відбуваються, служать одночасно основою для спостереження та навчання у 94 ході рефлексії після дії [10]. Зарубіжний дослідник В. Сластьонін пише про те, що рефлексія — це не лише знання й розуміння людиною самої себе, а й з'ясування особистістю того, як інші сприймають її індивідуальні особливості, емоційні реакції та когнітивні уявлення [9]. Цікавим з точки зору їх дослідження видається визначення професійної та професійно-педагогічної рефлексії — співвіднесення себе, можливостей свого «Я» з тим, що вимагає обрана професія, у тому числі з існуючими про неї уявленнями; являє собою єдність людського (здатність до самонавчання, аналіз причинно-наслідкових зв'язків, сумнівів, реалізації ціннісних орієнтацій, роботі над собою) та професійного (тобто застосування цієї здібності до важких умов та обставин професійного життя). Ці уявлення розвиваються й допомагають людині сформулювати отримані результати, передбачити цілі подальшої роботи, скоректувати свій професійний шлях (Дж. Дьюї) [8].

Гегель розглядає рефлексію як базову категорію в становленні людини, а свідомість всього лише як етап у розвитку рефлексії, і підкреслює важливу роль рефлексії в саморегуляції особистості. На важливість рефлексії в структурі людської поведінки вказував А. Бандура. Він підкреслював, що вона необхідна для досягнення порозуміння між людьми, для оцінки та зміни своєї поведінки і мислення [7].

Отже, погляди на рефлексію вітчизняних та зарубіжних дослідників цілком сходились.

Рефлексія в житті людини посідає відведене їй ключове місце та сприяє цілісності та динамізму внутрішнього життя людини, допомагає їй стабілізувати й гармонізувати свій емоційний світ, мобілізувати свій вольовий потенціал, змінити склад свідомості.

Література

1. Алексєєв Н. Г., Ладепко І. С. Напрями вивчення рефлексії / Н. Г. Алексєєв, І. М. Семенов // Проблеми рефлексії. Сучасні комплексні дослідження. Новосибірськ, 1987. С. 3–13.

2. Алексєєв Н. Г. Рефлексія і усвідомлення / Н. Г. Алексєєв // Категорії, принципи і методи психології: Психічні процеси: Тез. науч. повідом. Психологів до VI Всесоюз. з'їзду Товариства психологів СРСР. М., 1983. С. 247–248.

3. Азаров Н. Н. Стиль действования: рефлексивність — імпульсивність / М. М. Азаров // Питання психології. 1982. № 3. С. 121–126.

4. Варій М. Й. Загальна психологія: підруч. для студ. вищ. навч. закл. 3-тє вид. Київ: Центр навч. л-ри, 2009. 1007 с.

5. Карпов А. В. Психология рефлексивных механизмов деятельности. Москва: ИП РАН, 2004. 422 с.

6. Карпов А. В., Скитяева И. М. Психология рефлекси. Москва: Ин-т психологии РАН, 2002. 413 с.

7. Карпов А. В. Рефлексивность как психическое свойство и методика ее диагностики // Психологический журнал. ом 24. № 5. 2003. С. 45–57.

8. Сластенин В. А. Гуманитарная культура специалиста / В. А. Сластенин // Магистр. 1991. № 4. С. 3–22.

9. Щукин А. Н. Лингводидактический энциклопедический словарь: более 2000 единиц / Анатолий Николаевич Щукин. М.: Астрель; АСТ: Хранитель, 2007. 746 с.

10. Schon D. A. The Reflective Practitioner: How Professionals Think in Action / Donald A. Schon. 1991. 384 p.

11. Locke J. An Essay concerning Human understanding / John Locke. URL: http://ebooks.adelaide.edu.au/l/locke/john/l81u/index.html

Омельковець Наталія Олександрівна
студентка
Національного університету «Острозька академія»
м. Острог, Україна

МОТИВАЦІЙНІ АСПЕКТИ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Доволі довгий час мотивація волонтерів залишалася складним питання, його вивченням займалося достатньо велика кількість дослідників, вони намагалися зрозуміти чим все-таки керується людина, виявляючи бажання займатися волонтерською діяльністю та надавати допомогу. Під мотивацією переважно ми розглядаємо та розуміємо певний набір дій, що спонукає до діяльності та вміння індивіда задовільняти власні потреби та бажання. Мотивацію можна трактувати як процес, що створює, спрямовує та підтримує цілеспрямовану поведінку.

Розуміючи основні мотиви людей, які виявляють бажання стати волонтерами, організації зможуть більш активно долучати волонтерів до своєї діяльності.

Важливо не залишати поза увагою той фактор, що будь-яка діяльність, яку виконує волонтер, має буди поміченою та оціненою. Для того, щоб краще розуміти соціальний аспекти, що лежить в поведінці, буде доцільним співвідносити її із мотивами дій, але нажаль достатньо велика кількість установ не звертає увагу на мотивацій аспект в управлінні волонтерами, через що власне вони і залишають цю справу [7].

Перші наукові дослідження із вивчення мотивації волонтерів датуються 1970 роком XX століття. Логічно припустити, що із зміною розуміння поняття «волонтерства» змінювались відповідно і теорії мотивації [4]

А. Девід говорить про те, що бути волонтером для когось означає мати сильне бажання без наявності грошової винагороди зробити щось корисне тій людині або установі яка не має можливості виконати це самостійно [2].

У 1981 році Хортоном-Смітом була розроблена двофакторна модель розуміння мотивації людей які виявляли бажання стати волонтерами. Вона була особливою тим, що поєднувала у собі два абсолютно полярних мотиви — альтруїстичний, який характеризувався нематеріальними

вигодами у роботі, почуттям задоволення, яке виникало під час допомоги іншим; егоїстичним — в основу якого покладалось бажання отримувати вигоду в тому числі і матеріальну [6].

При аналізі мотиваційної сфери Вініфордом було виявлено, що важливими мотиваційними факторами, що здійснюють вплив на продовження участі у волонтерстві, є два основних види егоїстичної мотивації:

– мотиви приналежності (affiliation motivations);
– мотиви збагачення (enrichment motivations);

В основі мотивів приналежності знаходиться бажання волонтерів спілкуватися з оточуючими та розширювати свої соціальні зв'язки. Мотиви збагачення являють собою отримання нових та розвиток набутих навичок, які знадобляться в майбутньому. В своєму дослідження він вияв, що в студентів мотиви приналежності домінують над мотивами збагачення [5].

У 1980-х роках більшість дослідників, які вивчали мотивацію волонтерської діяльності, в основу своїх теорій клали ієрархію потреб Маслоу та теорію мотивації Ф. Герцберга. Варто зазначити, що найвизначніші досягнення у побудові мотиваційних моделей здійснили такі дослідники як Мак-Клеланд, Аткінсон та Лоуелон, які в основу поклали три основні мотиви, а саме: мотив приналежності, мотив влади та мотив досягнення [3].

В 90-х роках з'являється багатофакторна модель мотивації, запропонована Кларі та Снайдер. Вона грунтується на функціональному аналізі мотивації у волонтерів. В основному дослідження цих науковців було спрямоване на те, щоб визначити особисті та соціальні чинники, якими керуються волонтери, коли допомагають іншим. Отож, їм вдалось виявити 6 основних мотивів:

– соціальні (прагнення знаходити нові зв'язки);
– освітні (приймати участь у різного роду заходах, які задовольняють бажання отримувати нові знання);
– кар'єрні (можливість отримати високооплачувану роботу);
– ціннісні (переконання про те, що потрібно допомагати оточуючим);
– особистісні (підвищення самооцінки, впевненості в собі);
– захисні (для прикладу уникнення негативних емоцій та почуттів).

Це дослідження дало змогу розробити опитувальник для волонтерів (Volunteer Functions Inventory).

Отож, розглядаючи мотиваційний аспект волонтерської діяльності, варто зазначити, що мотиваційний компонент є одним із ключових

у діяльності волонтерів, в його основі знаходяться мотиви, цілі та потреби, які власне й визначають вектор дій, якими керується студент. Потреба — це внутрішнє бажання людини у чомусь, яка залежить від конкретних умов існування, мотив виступає предметом потреби. Мотиви та цілі задають напрямок будь-якій діяльності та певні умови виконання. Ціль визначає спрямованість дії, яка супроводжується тим чи іншим мотивом: мотиви, у свою-ж чергу, відносяться до потреб, які заставляють діяти, а ціль — до об'єкта, на якого власне і спрямовується діяльність та який у процесі роботи має бути перетвореним на продукт. Доцільно зазначити, що вектор «мотив — ціль» є найвищим регулятором дії та задіяних нею психічних процесів, визначає особливість сприйняття, уваги, пам'яті та способи переробки інформації під час мисленнєвих процесів [1].

Література

1. Балашов Е. Психологічна структура волонтерської діяльності як засобу самореалізації студентів // Наукові записки національного університету «Острозька академія». Психологія і педагогіка. 2013. Вип. 24. С. 12–16.

2. Бєспалова К. Мотиваційні аспекти волонтерсва: досвід Західних країн // Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право. 2012. Вип. 2(14).

3. Бєспалова К. Мотиваційні аспекти волонтерсва: досвід Західних країн. ВІСНИК НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право. Випуск 2(14) 2012.

4. Історія, теорія та практика волонтерського руху в Україні: навч. посібник / С. Харченко, В. Кратінова, Н. Ларіонова та ін. Луганськ: Альма-матер, 2008. 410 с.

5. Clary, E. G., Snyder, M., & Stukas, A. A. Volunteers' motivations: Findings from a national survey // Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly, 25, 1996. PP. 485–505.

6. Horton-Smith, D. Altruism, volunteers, and volunteerism // Journal of Voluntary Action Research, 10, 1981. PP. 21–36.

7. Volunteering and social development / A Background Paper for Discussion at an Expert Group Meeting New York, November 29–30, 1999. United Nations.

Секция 6.
СОЦИАЛЬНЫЕ КОММУНИКАЦИИ

Копішинська Олена Петрівна
кандидат фізико-математичних наук, доцент,
професор кафедри інформаційних систем та технологій
Полтавська державна аграрна академія
м. Полтава, Україна

Пащенко Віталій Миколайович
здобувач вищої освіти СВО «Бакалавр»
спеціальності 073 Маркетинг
Полтавської державної аграрної академії
м. Полтава, Україна

КОМУНІКАЦІЙНІ ЗАСОБИ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ У ПІДВИЩЕННІ ЕФЕКТИВНОСТІ МАРКЕТИНГУ

У контексті динамічного розвитку інформаційних технологій все більшої популярності набувають соціальні мережі не лише як засіб для комунікації між людьми, а й дієвий інструментарій ведення бізнесу в секторах C2C, B2C, B2B. На сьогодні користувачів Інтернету вже більше 4 млрд., аудиторія соціальних мереж досить швидкими темпами зростає, приєднуючи до себе сотні тисяч нових користувачів, що перетворило цю галузь у комерційно вигідний напрям.

Бізнес почав досить активно інтегруватися в популярних мережах, просуваючи власний товар та послуги. Разом із цим почався розвиток нового напряму маркетингової діяльності, отримавши назву соціальний медіа маркетинг або маркетинг соціальних мереж (SMM). Єдиного визначення цього поняття сьогодні не існує, і кожен трактує SMM по-різному: можна сказати, що соціальний медіа маркетинг — це особливий інструмент інтернет маркетингу, який передбачає просування продукту, послуги, компанії чи бренда за рахунок використання соціальних мереж [1, с. 328; 2, с. 64].

Маркетингова діяльність в соціальних мережах направлена на вирішення декількох традиційних головних задач, які бізнес ставить перед собою кожного дня, а саме: впізнаваність бренду; максимізація продажів товарів, послуг; збільшення кількості клієнтів. Маркетингова діяльність почала досить тісно переплітатися з соціальними мережами, особливо в напрямку рекламування. Споживачі починають втрачати довіру до традиційних медіа та ігнорувати їх, надаючи усе більшого значення рекомендаціям та порадам друзів, знайомих та рідних. Маркетологи компаній просувають товар через популярні сторінки людей, або масово створюють тематичні сторінки, групи в соціальній мережі. Досить популярним став напрям прихованої реклами, коли відома особа використовує в своїх відеороликах чи опублікованих фото відповідний товар, який необхідно рекламувати, що досить вдало привертає увагу споживачів, спонукаючи їх до купівлі відповідного товару.

Досить тісно маркетинг пов'язаний із соціальними мережами в напрямі стимулювання росту продажів товарів [3]. Метою такого виду маркетингу є зацікавлення споживча, створення позитивного іміджу бренда, позиціонування компанії, для якої першочерговим завданням є не отримання прибутку, а задоволення потреб споживачів, завоювання їх довіри та прихильності. Унікальність соціальних мереж полягає в тому, що вони дають можливість підприємству взаємодіяти безпосередньо зі споживачами, без нав'язливої дії традиційних маркетингових технологій. Наприклад, якщо підприємство створює сторінку свого продукту в соціальних мережах, то користувачі можуть взаємодіяти, залишаючи там свої коментарі,, огляди, задавати питання та висловити рекомендації щодо компанії, бренду, продукту чи послуги, зробити масову розсилку, оформити регулярну підписку на отримання новин, або ж, навпаки, заблокувати неякісні пропозиції.

У напрямі інтегрування з бізнесом та маркетингом почали працювати і самі розробники соціальних мереж, додаючи все нові функції саме для просування та реалізації продукції компаній. Вже сьогодні соцмережі здатні повністю охоплювати всі важливі аспекти життя людини та бізнесу. Більше того, досить складно зараз уявити бізнес, який не має створеної сторінки в жодній із соціальних мереж.

До найбільш вагомих соціальних мереж зараз відносять, по-перше, Facebook з понад 2,2 млрд. активних користувачів, кількість яких постійно зростає. Facebook є найбільш рентабельною соціальною мережею, користувачами якої є економічно активні верстви населення: здебільшого дорослі люди, які є платоспроможними, що додає значимості цій соціальної мережі для ведення бізнесу.

Instagram — іще одна потужна та досить популярна соціальна мережа. Переважна аудиторія даного сервісу — молодь, а кількість активних користувачів перевищує 1 млрд. Instagram також досить часто привертає увагу бізнесу, на даній платформі найбільш перспективним є просування товарів, одягу, ґаджетів, косметики, аксесуарів з рекламною компанією, направленою саме на молодь. Instagram має низку специфічних інструментальних можливостей для маркетингу в плані просування продукції. Instagram є досить специфічною та інноваційною мережею, котра швидко інтегрує власні можливості під потреби споживача та бізнесу, але слід пам'ятати, що політику просування продукції в Instagram потрібно націлювати все-таки на молодь [4].

YouTube — мережа, котра дозволяє викладати різноманітні відеоматеріали, у т.ч. авторські. Кількість активних користувачів YouTube за даними моніторингових компаній перевищує 2 млрд., аудиторія даного сервісу є різноманітною, і неможливо виокремити певну групу користувачів. YouTube має низку можливостей, рекламування товару в основному відбувається через інтегрування реклами у відеоролик або купівлю реклами у відео блогерів, котрі інтегрують рекламу безпосередньо у власний контент. YouTube є корисним для просування роздрібної електроніки, дитячих іграшок, досить активним є просування послуг щодо надання різноманітних тренінгів, семінарів або лекцій на платній/безкоштовній основі.

Слід також зазначити досить популярні соціальні мережі як Tumblr, WeChat, Twitter, а також нову та унікальну соціальну мережу Tik Tok аудиторія якої швидко зростає, кількість активних користувачів якої нараховується вже понад 500 млн.

Для маркетингу в соціальних мережах є досить важливим правильно обирати контент для просування власної продукції та залучення аудиторії. Запорукою успіху в маркетинговій діяльності є створення контенту, що надихає користувачів, контенту, який базується на повсякденному житті, досвіді кожної людини. Правильне проведення контент-маркетингу дозволяє доволі швидко залучити та нарощувати аудиторію. Якщо контент стосується безпосередньо продажу власного товару, то досить важливим зараз є не нав'язування користувачам товару, а інтегрованість продукції в контент, тобто коли розповідь не про характеристики товару, а про ситуацію і важливість товару в цій ситуації. Саме такий контент є найбільш популярним. Не менш важливим для маркетингу в соціальних мережах є також адміністрування сторінки та ведення специфічних груп. У цьому плані важливим є інформаційне наповнення та розуміння інтересів кожного користувача,

а для цього потрібно аналізувати потреби цільової аудиторії та постійно тримати комунікаційний зв'язок з нею.

У зв'язку з появою такої кількості нових інструментів маркетингу та необхідності обробляти величезну кількість інформації в Інтернет з'явилися нові види зайнятості і нові професії: адміністратор соціальних мереж [4], веб-дизайнер, дизайнер банерної реклами тощо. Досить складно виокремити важливість конкретного засобу чи напрямку діяльності в мережі, адже і підбір контенту, і адміністрування сторінки є досить важливими складовими в маркетинговій діяльності. Узяті разом вони відіграють більш комплексну роль, адже в поєднанні саме ці заходи дозволять максимально успішно вести діяльність в соціальних мережах.

Отже, маркетингова діяльність відіграє важливу роль в успішності просування бренда, товару чи компанії в соціальних мережах, що спрямоване на залучення все більшої кількості прихильників, розширення цільової аудиторії, покращення іміджу компанії, через формування лояльності споживачів до бренда. Маркетинг тісно переплітається та інтегрується в соціальні мережі, кожного дня з'являються все нові методи впливу на споживача саме через мережу Інтернет, а розробка маркетингових стратегій все частіше націлена на розвиток компанії та просування товарів або послуг саме через соціальні мережі. Правильна маркетингова політика в поєднанні з соціальними мережами відкриває перед підприємством великий спектр можливостей, націлених на максимізацію прибутку.

Література

1. Баран Р. Я. Новітні інструменти Інтернет-маркетингу / Р. Я. Баран, М. Й. Романчукевич, Т. М. Гнатюк // Экономика Крыма. 2010. № 4 (33). С. 328–331.

2. Ілляшенко С. М. Сучасні тенденції застосування Інтернет-технологій у маркетингу / С. М. Ілляшенко // Маркетинг і менеджмент інновацій. 2014. Т. 2, № 4. С. 64–74.

3. 10 неймовірних фактів про соціальні мережі // Енциклопедія корисного. URL: http://korysne.co.ua/10-nejmovirnyh-faktiv-pro-sotsmerezhi/

4. Кудрящов Д. Адміністратор Instagram. Керівництво із заробітку / Д. Кудрящов, Є. Козлов. Київ: Форс Україна, 2019. 320 с.

Секция 7.
ТЕХНИЧЕСКИЕ НАУКИ

Григорський Станіслав Ярославович
кандидат технічних наук,
доцент кафедри газонафтопроводів та газонафтосховищ
Івано-Франківський національний технічний
університет нафти і газу
м. Івано-Франківськ, Україна

ТЕОРЕТИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОСТУПОВОГО ВИНОСУ СКУПЧЕНЬ ВОДИ З ПОРОЖНИНИ НАФТОПРОВОДУ

Однією з причин ускладнень експлуатації нафтопроводів з пересіченим профілем траси, є наявність в їх порожнині скупчень води та газу. Займаючи певний об'єм на понижених ділянках трубопроводу, скупчення води призводять до зниження пропускної здатності та зростанню енерговитрат на транспортування нафти. Аналогічно негативний вплив на роботу нафтопроводу здійснюють газові скупчення (так звані «газові мішки») в підвищених точках траси.

Скупчення води можуть утворюватися внаслідок довготривалих зупинок нафтопроводу, неповного видалення води під час проведення ремонту, випробування та пуску нафтопроводу в експлуатацію та перекачування нафти із певним вмістом води.

Утворення та накопичення газових скупчень в порожнині трубопроводу може відбуватися при зміні температури нафти, тривалому простої або аварійному спорожненні трубопроводу, наявності перевальної точки на трасі, перекачуванні нестабілізованих нафт, а також в ряді інших випадків. Відомі різні способи видалення газових і водяних скупчень з порожнини трубопроводу: періодичний випуск скупчень через вантузи в точках перегину траси, пропуск механічних, в'язкопружніх або гелеподібних роздільників. Однак, найбільш простий і технологічний спосіб видалення скупчень газу і води за допомогою потоку нафти, що транспортується.

Видалення водяних скупчень із понижених ділянок нафтопроводу потоком транспортованої нафти можливе при двох режимах: крапельному (при поступовому розмиванні) і винесенні їх цілком (залповий винос) [1].

Для теоретичної оцінки початку процесу винесення водяних скупчень з порожнини трубопроводу запишемо диференціальне рівняння для гідравлічного нахилу i нафтопроводу [2]

$$i = \frac{dh}{dl} = -\frac{d}{dl}\left(y + \frac{p}{\rho_н \cdot g} + \frac{\alpha_к \cdot w^2}{2 \cdot g} \right), \qquad (1)$$

де dh — елементарні втрати напору на ділянці нафтопроводу довжиною dl;

y — вертикальна координата границі розділу вода-нафта, що відлічується від довільної горизонтальної площини (рис. 1);

p — надлишковий тиск в точці границі розділу;

$\rho_н$ — густина транспортованої нафти;

g — прискорення сили тяжіння;

w — середня швидкість нафти в живому перерізі потоку;

$\alpha_к$ — коефіцієнт Коріоліса.

Середню швидкість руху нафти неповним перерізом в трубопроводі можна визначити за методикою, що наведена в роботі [3].

Відповідно до закону Паскаля для рідини, що перебуває в спокої можемо записати рівняння

$$y + \frac{p}{\rho_в \cdot g} = \text{const}, \qquad (2)$$

де $\rho_н$ — густина водяних скупчень.

З геометричних міркувань можемо записати

$$y = z + (D - H) \cdot \cos\alpha, \qquad (3)$$

де z — ордината нижньої точки внутрішньої порожнини нафтопроводу, де знаходиться водяне скупчення;

D — внутрішній діаметр нафтопроводу;

H — глибина потоку нафти (відстань від верхньої точки внутрішньої порожнини трубопроводу до границі розділу вода-нафта);

α — кут нахилу висхідної ділянки нафтопроводу до горизонту.

Із спільного розв'язку рівнянь (1)-(3) можна отримати необхідну умову винесення розмитих водяних скупчень у вигляді окремих крапель потоком нафти

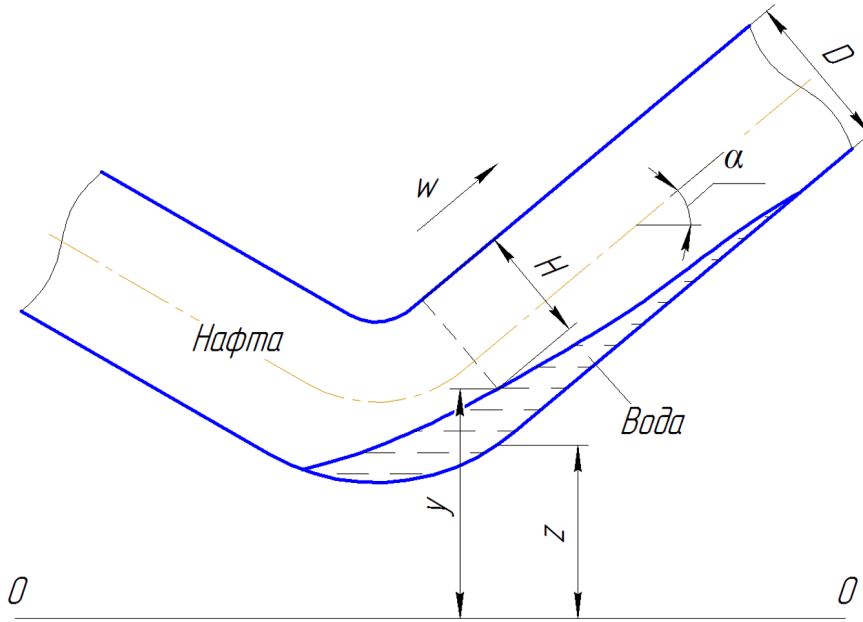

Рис. 1. Схема висхідної ділянки нафтопроводу із водяним скупченням

$$i > \frac{\rho_в - \rho_н}{\rho_н} \cdot \sin\alpha \ . \qquad (4)$$

Для того, щоб вся вода на висхідній ділянці нафтопроводу виносилась потоком більш легкої нафти, необхідно, щоб додатково виконувалась умова

$$H = D \ . \qquad (5)$$

З фізичної точки зору виконання умов (4) та (5) означає, що рушійна сила (тяга) потоку нафти буде більшою за силу тяжіння, яка утримує водяні скупчення в нижніх точках перерізу висхідної ділянки нафтопроводу.

У випадку спільного руху рідини та газу в негоризонтальному трубопроводі або взагалі двофазного потоку з різними густинами компонентів при недостатній швидкості суміші можливо, що більш важкий компонент буде частково затримуватися у висхідній ділянці, а більш легкий — у низхідній.

Література

1. Селезнев В. Е., Алешин В. В., Прялов С. Н. Основы численного моделирования магистральных трубопроводов / Под ред. В. Е. Селезнева. Изд. 2-е, перераб. и доп. М.: МАКС Пресс, 2009. 436 с.

2. Лурье М. В. Математическое моделирование процессов трубопроводного транспорта нефти, нефтепродуктов и газа / М. В. Лурье. М.: Нефть и газ, 2003. 335 с.

3. Середюк М. Д. Дослідження залежності ступеня заповнення самопливних ділянок від витрати і режиму руху нафти в трубопроводі // М. Д. Середюк, С. Я. Григорський // Нафтогазова енергетика: всеукр. наук.-техн. журн. Івано-Франківськ: ІФНТУНГ. 2014. № 2 (22). С. 98–104.

Закусило Мирослава Анатоліївна
студент
Національного транспортного університету
м. Київ, Україна

Хоботня Тетяна Георгіївна
старший викладач
Національний транспортний університет
м. Київ, Україна

ДОСЛІДЖЕННЯ ПОТОЧНОЇ ПРОБЛЕМАТИКИ ТА ТЕНДЕНЦІЙ В ЛОГІСТИЦІ ДОСТАВКИ ВАНТАЖІВ АВТОМОБІЛЬНИМ ТРАНСПОРТОМ

Перевезення вантажів від вантажовідправників безпосередньо до вантажоодержувачів відбуваються щоденно по всій території України та за кордоном. Вантажні перевезення з самого початку повинні бути продуманими та коректними. У транспортному процесі зазвичай задіяні такі спеціалісти як логісти, менеджери з надання транспортно-експедиторських послуг та транспортні інженери. Кожного дня ці спеціалісти виконують ряд задач:

- розробляють раціональні маршрути перевезень, які повинні забезпечувати актуальність, економічність та забезпечувати максимально швидку доставку вантажів;
- виконують підбір транспортних засобів, які повинні забезпечувати схоронність вантажу, збереження його цілісності та основних характеристик під час доставки;
- проводять роботу з водіями;
- підтримують зв'язки із замовниками для отримання актуальної інформації щодо перевезень тощо.

Логістика в сьогоденні є надзвичайно динамічною сферою, вона розвивається кожного дня, але не рідко стикається з проблемами, які потребують швидких та актуальніших рішень.

В Україні досить розвинена транспортна сфера, відповідно транспортний ринок поповнюється новими перевізники, але й кількість виробників товарів зростає. Нові види продукції та товарів, більші

об'єми партій вантажів, доставка за новими маршрутами — ці питання потребують збільшення кількості перевізників, які здатні забезпечити транспортування обраних до перевезення вантажів, забезпечуючи високі показники доставки (рис. 1).

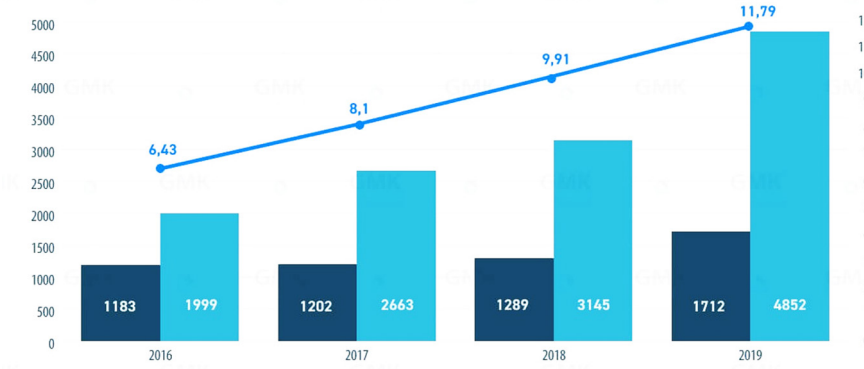

Рис. 1. Обсяги перевезення вантажів автомобільним транспортом

Чим більше попит тим більша пропозиція — це сталий вираз. Основна і найбільша проблема, яка випливає з твердження вище — це збільшення кількості автомобілів для виконання перевезень. Кожен перевізник хоче мати найновіший парк транспортних засобів з необхідною кількістю автомобілів, кожен підприємець хоче бути здатним забезпечити доставку більшого асортименту вантажів. Збільшення кількості транспортних засобів на дорогах призводить до збільшення викидів у повітря, збільшення концентрації CO2, підвищення попиту на використання палива, а відповідно — забруднення навколишнього середовища в цілому. Розумне використання палива є нагальною потребою забезпечення екологічності перевезень, адже паливні витрати становлять до 30–50% загальної вартості транспортування.

Наступна проблема з якою стикаються українські перевізники за кордоном — це дорожні збори. На сьогоднішній день він становить 10% від загальних витрат цього сектору. Очікується, за висновками експертів, що у 2030 році плата за проїзд у центрі міст збільшиться, і складе біля 15–25% загальної вартості транспортування. За даними Польського інституту автотранспорту, з 2019 року вартість 1 км міжнародних перевезень для польських транспортних компаній збільшилася на 73% , включаючи паливо на 65% , зарплати і службові витрати водіїв на 95%[1].

Наступна проблема, яка є дуже актуальною в Україні —це безпека доставки вантажів та безпека на дорогах. В наші дні кожен замовник хоче чітко бачити як відбувається доставка вантажу, за якими маршрутами та в який час. В цьому дуже допомагають GPSсистеми та моніторинг. Тахографи надають змогу контролювати саме роботу водія, адже від водія напряму залежить безпека, схоронність вантажів та терміни їх доставки.

Експерти припускають, що включення вантажних автомобілів до системи зв'язку між автомобілями, яка відслідковує та передає поточну дорожню обстановку, умови на дорогах і можливі небезпеки, дозволить скоротити витрати палива мінімум на 10% . Посилення безпеки на дорогах буде можливе завдяки застосуванню рішень, що використовуються у автомобілях, такі як покажчики повороту і маршруту, а також системи управління доступом і системи розпізнавання дорожніх знаків.

Основна тенденція розвитку вантажного транспорту України тісно переплітається з Європейським союзом. Необхідно пам'ятати, що більшість нормативних положень щодо автомобільного транспорту в Європі складено Європейським Союзом. Згідно з Білою книгою, існують плани створення єдиної європейської транспортної зони. Прогнозується, що до 2050 року у нас повинен бути дуже конкурентний ринок, який буде більш економічно використовувати непоновлювані природні ресурси. До 2030 року кількість автомобілів зі звичайними двигунами знизиться майже вдвічі. Повне усунення таких транспортних засобів з міського руху повинне відбутися через 20 років. Кількість дорожньо-транспортних випадків із смертельними наслідками, повинна знизитися наполовину до2020 року, і до 2050 року має бути близько нуля. Ключовий аспект полягає в реалізації принципу: платить користувач і винуватець забруднення.

Наразі не менш цікаве питання виконання перевезень у період карантину. Сьогодні, коли весь світ ввів карантинні обмеження, а більшість населення перебуває на самоізоляції вдома, саме перевізники та виробники товарів харчової промисловості не припиняють свою роботу, навіть більше, на них різко виріс попит. Кожного дня необхідно доставляти тони продукції до супермаркетів, магазинів, на будівництва та й просто забезпечувати роботу пошти, лікарень та інших установ. Для перевезення в ці дні, перевізники повинні використовувати ті пункти пропуску, які є відкриті для сполучення. Забезпечується процес відсстеження умов карантину в інших державах, з яких надходять вантажі в Україну. Це допомагає виключити ситуації, коли вантаж успішно перетнув кордон України, але не зміг

пройти митний контроль сусідньої країни, опинившись таким чином на нейтральній смузі на невизначений час [2].

Всі особи, активно задіяні у забезпеченні транспортного процесу (менеджери, логісти, інженери), в основному, працюють у режимі віддаленої роботи. В наш час це показує неабияку лояльність та гнучкість професій даної сфери. Наразі всі рішення приймаються віддалено, але робота виконується на достатньо високому рівні. Доставка відбувається як і раніше, в магазинах відсутня паніка щодо продуктового забезпечення.

Можна сказати, що водії та персонал всіх ланок перевезень віднеслись відповідально до виконання всіх умов карантину. Масочний режим, засоби індивідуального захисту присутні всюди. Водії мають спеціальні дозволи на виконання перевезень, автомобілі проходять санітарну обробку після кожного перевезення. Навіть операції навантаження/розвантаження відбуваються з дотриманням дистанції, але водії-експедитор має право як і раніше, спостерігати за виконанням всіх операцій. Звичайно, що даний режим вніс свої корективи, але ринок перевезень працює як і раніше. Перевезення — це одна з найважливіших сфер економіки країни.

Підсумовуючи, можна сказати, що логістика — це сфера, яка з кожним днем пересікається з новими труднощами, але кожного дня, незважаючи на ці труднощі, спеціалісти даної сфери доводять, наскільки важливим є ринок транспортних послуг. В Україні надзвичайно швидко розвивається ця сфера, не зважаючи на те, що кількість перевізників зростає, в ньому на лідерських позиціях залишаються найкращі: саме ті, хто успішно дотримується основних тенденцій розвитку та старанно вирішує проблеми, пов'язані з даною сферою. Перевізники виходять на новий рівень обслуговування і при цьому доводять ділом, що навіть в непростих ситуаціях, вони можуть підвищити свої стандарти якості.

Література

1. Рабен-груп [Електронний ресурс]: стаття «Стійкі тенденції в логістиці». URL: https://ukraine.raben-group.com/skarbnicja-znan/skarbnicja-znan-statti/news/stiiki-tendenciji-v-logistici.

2. Mind — останні новини [Електронний ресурс]: стаття «Як переживає карантин транспортна галузь в Україні». URL: https://mind.ua/openmind/20210689-koronavirus-vs-biznes-yak-perezhivae-karantin-transportna-galuz.

Малаксиано Николай Александрович
кандидат физико-математических наук,
доцент кафедры управления логистическими
системами и проектами
Одесский национальный морской университет
г. Одесса, Украина

ОПТИМИЗАЦИЯ СРОКОВ ЗАМЕНЫ СТАРОГО ОБОРУДОВАНИЯ НА ОБОРУДОВАНИЕ НОВОГО ТИПА НА ОСНОВЕ МНОГОКРИТЕРИАЛЬНОГО ПОДХОДА

Зачастую целесообразность замены оборудования связана как с накопленным физическим износом, так и с моральным износом оборудования, а также уровнем устойчивости показателей эффективности дальнейшей эксплуатации оборудования. В [1; 2] исследованы вопросы устойчивого функционирования транспортных систем в условиях неравномерного грузопотока и обоснование выбора оптимальной структуры парка оборудования. Вопросы определения оптимальных сроков ремонтов сложного портового оборудования изучены в [3; 4]. В [5] исследованы вопросы определения оптимальных сроков службы оборудования с учетом возможности его реставрации. В работах [6–9] исследовались оптимальные сроки замены оборудования в условиях неопределенности. В работе [10] использованы многокритериальные оценки для уменьшения рисков при планировании ремонтов и замен сложного портового оборудования, функционирующего в условиях неполностью определенного грузопотока.

Пусть A_o — стоимость покупки и монтажа оборудования старого типа, дол.; A_n — стоимость покупки и монтажа оборудования нового типа, дол.; $c_o(t)$ — средняя интенсивность операционных расходов оборудования старого типа после его эксплуатации в течение t лет, дол./год; $c_n(t)$ — средняя интенсивность операционных расходов оборудования нового типа после его эксплуатации в течение t лет, дол./год; $S_o(t)$ — стоимость демонтажа и продажи оборудования старого типа после его эксплуатации в течение t лет, дол.; $S_n(t)$ — стоимость демонтажа и продажи оборудования нового типа после его эксплуата-

ции в течение t лет, дол.; T_o — время, в течение которого планируется использовать оборудование старого типа, лет; T_n — время, в течение которого планируется использовать оборудование нового типа, лет.

Рассмотрим временной интервал, состоящий из двух полных циклов использования оборудования. В течение первого цикла длительностью T_o лет используется оборудование старого типа. Затем на протяжении второго цикла длительностью T_n лет используется оборудование нового типа. Значение ЕАС для этих двух циклов равно [8]

$$EAC_{on}(T_o, T_n) = \left[A_o + S_o(T_o) \cdot e^{-r \cdot T_o} + \int_0^{T_o} c_o(\tau) \cdot e^{-r \cdot \tau} d\tau + \right.$$

$$\left. + \left(A_n + S_n(T_n) \cdot e^{-r \cdot T_n} + \int_0^{T_n} c_n(\tau) \cdot e^{-r \cdot \tau} d\tau \right) \cdot e^{-r \cdot T_o} \right] \cdot \frac{e^r - 1}{1 - e^{-r \cdot (T_o + T_n)}}. \qquad (1)$$

В связи с воздействием различных случайных факторов по мере старения оборудования возможны существенные колебания значений операционных расходов на оборудование. Поэтому имеет смысл описывать динамику изменения интенсивностей операционных расходов на оборудование с помощью случайных процессов $c_o(t, \omega)$ и $c_n(t, \omega)$. Можно показать (см. [8]), что показатель среднеквадратического отклонения равен

$$\sigma^2\left(EAC_{on}(T_o, T_n, \omega)\right) = \left(\frac{e^r - 1}{1 - e^{-r \cdot (T_o + T_n)}} \right)^2 \cdot \left[\int_0^{T_o} \int_0^{T_o} K_o(t_1, t_2) \cdot e^{-r \cdot (t_1 + t_2)} dt_1 dt_2 + \right.$$

$$\left. + e^{-2 \cdot r \cdot T_o} \cdot \int_0^{T_n} \int_0^{T_n} K_n(t_1, t_2) \cdot e^{-r \cdot (t_1 + t_2)} dt_1 dt_2 \right], \qquad (2)$$

где $K_o(t_1, t_2)$ и $K_n(t_1, t_2)$ — ковариационные функции случайных процессов $c_o(t, \omega)$ и $c_n(t, \omega)$.

На практике, помимо оптимизации показателей эффективности функционирования оборудования, большое значение имеет устойчивость этих показателей. Основываясь на предложенных выше методах оценки средних ожидаемых показателей и уровня колебаний ЕАС, рассмотрим двухкритериальную задачу минимизации (см. [8])

$$\min_{T_o, T_n} \left(E(EAC_{on}(T_o, T_n, \omega)), \sigma(EAC_{on}(T_o, T_n, \omega)) \right). \qquad (3)$$

В (3) осуществляется поиск сроков замен оборудования T_o и T_n, при которых достигаются сбалансированно минимальные значения $E(EAC_{on}^{\infty}(T_o, T_n, \omega))$ и $\sigma(EAC_{on}^{\infty}(T_o, T_n, \omega))$.

На рис. 1 представлено множество точек, координаты каждой из которых соответственно равны $E(EAC_{on}(T_o, T_n, \omega))$ и $\sigma(EAC_{on}(T_o, T_n, \omega))$ и определяются выбором значений T_o и T_n.

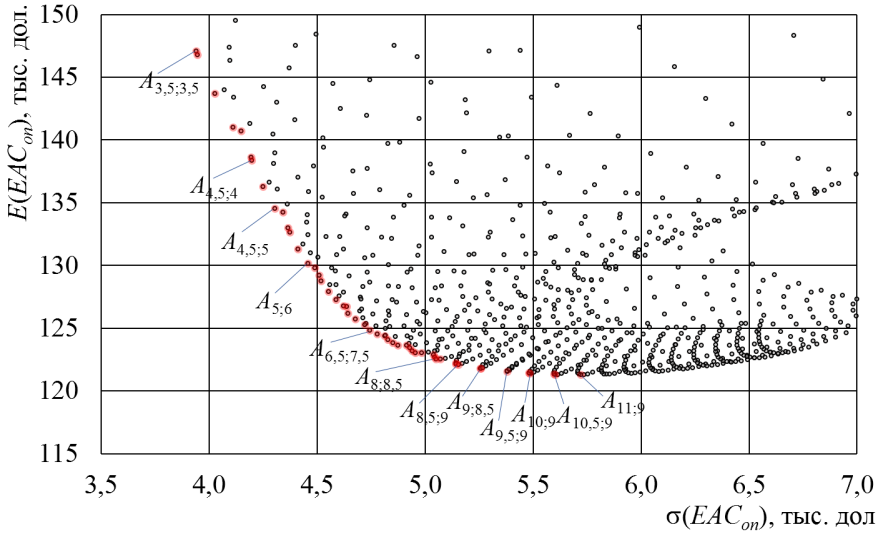

Рис. 1. Соотношение значений $E(EAC_{on}(T_o, T_n, \omega))$ и $\sigma(EAC_{on}(T_o, T_n, \omega))$ при различных значениях T_o и T_n

Отдельно выделены неулучшаемые решения, лежащие на паретовой границе задачи многокритериальной оптимизации (3). Исследования показали, что за счет выбора времени обновления оборудования (рис. 1) можно существенно увеличить степень устойчивости показателя эффективности эксплуатации оборудования, незначительно пожертвовав его средним ожидаемым значением. Таким образом обоснованы оптимальные с точки зрения минимальности и устойчивости значений EAC сроки замены оборудования, подверженного физическому и моральному износу, на более эффективное оборудование.

Литература

1. Lapkina I. O. Optimization of the structure of sea port equipment fleet under unbalanced load / I. O. Lapkina, M. O. Malaksiano, M. O. Malaksiano // Actual Problems of Economics. 2016. Vol. 9. Issue 183. P. 364–371.

2. Lapkina I. O. Modelling and optimization of perishable cargo delivery system through Odesa port / I. O. Lapkina, M. O. Malaksiano // Actual Problems of Economics. 2016. Vol. 3, Issue 177. P. 353–365.

3. Малаксиано Н. А. Об оптимальных сроках ремонтов сложного портового оборудования / Н. А. Малаксиано // Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Економіка. 2012. № 6. Вип. 3. С. 186–195.

4. Malaksiano N. On the optimal repairs and retirement terms planning for complex port equipment when forecast level of employment is uncertain / N. Malaksiano // Economic cybernetics. 2012. № 4–6 (76–78). P. 49–56.

5. Malaksiano N. A. On the stability of economic indicators of complex port equipment usage / N. A. Malaksiano // Actual Problems of Economics. 2012. Vol. 12. Issue 138. P. 226–233.

6. Lapkina I. Estimation of fluctuations in the performance indicators of equipment that operates under conditions of unstable loading / I. Lapkina, M. Malaksiano // Eastern-European Journal of Enterprise Technologies. 2018. Vol. 1. Issue 3(91). P. 22–29.

7. Nguyen T. P. K Optimal maintenance and replacement decisions under technological change with consideration of spare parts inventories / T. P. K Nguyen, T. G. Yeung, B. Castanier // International Journal of Production Economics. 2013. Vol. 143. Issue 2. P. 472–477.

8. Lapkina I. Elaboration of the equipment replacement terms taking into account wear and tear and obsolescence / I. Lapkina, M. Malaksiano // Eastern-European Journal of Enterprise Technologies. 2018. Vol. 3. No. 3 (93). P. 30–39.

9. Лапкина И. А. О повышении устойчивости показателей эффективности при планировании сроков обновления сложного оборудования / И. А. Лапкина, Н. А. Малаксиано // Вісник ОНМУ: Зб. наук. праць. Одеса: ОНМУ, 2018. № 1. Вип. 54. С. 207–217.

10. Малаксиано Н. А. Использование многокритериальных оценок для уменьшения рисков при планировании ремонтов и замен сложного портового оборудования, функционирующего в условиях неполностью определенного грузопотока / Н. А. Малаксиано // Методи та засоби управління розвитком транспортних систем: зб. наук. праць. ОНМУ. 2013. № 1 (20). С. 7–27.

Секция 8.
ЭКОНОМИЧЕСКИЕ НАУКИ

Tymchyshyn Juliya
PhD in Economics, Doctoral Student
Dolishniy Institute of Regional Research of NAS of Ukraine,
Associate Professor of Accounting and Finance
Lviv Institute of Economics and Tourism
Lviv, Ukraine

FACTORS OF REGIONS' INVESTMENT SECURITY

Socio-economic development of regions depends on the size and efficiency of the use of investment potential. The investment potential of the region determines its ability to maximize the growth of production of tangible and intangible goods in accordance with market needs based on attracting investment resources and their efficient use, taking into account political, economic, socio-demographic, scientific and technical, environmental and natural-geographical factors. In turn, the reproduction of investment potential largely depends on the level of its investment security.

Investment security is the basis for the formation and implementation of investment policy of the state, its individual regions and investors. Investment security of the region is a state of protection of investments from internal and external threats, which prevents their loss and reduction of net cash flows in terms of acceptable level of risk [2].

Investment security in the region, like any socio-economic phenomenon, depends on a significant number of influencing factors, such as:

1. Political: political stability; economic legislation; integration into the world space; corruption in public administration; criminalization of economic and financial relations.

2. Economic: sectoral and territorial structure of the economic complex; GDP growth rates; the degree of depreciation of fixed assets; inflation rates; level of monopolization; foreign trade balance; public debt

(external and internal); market infrastructure (banks, stock exchanges, insurance companies).

3. Scientific and technical: innovation policy of the state; innovative activity of enterprises on the introduction of advanced technologies.

4. Socio-demographic: demographic potential; labor potential; unemployment rate; labor migration; social infrastructure; income and expenditure of the population.

5. Ecological and natural-geographical: economic-geographical position; natural resource potential; natural and climatic conditions; environmental pollution; the level of greening of the economic complex [3].

Since the investment security of the region is influenced by a number of factors, some of which may contribute to the emergence of risks and their development into a threat to economic security, to provoke destabilization of the region's economy. Such factors are, for example,: lower production levels and reduced investment, narrowing the domestic market, including food, reducing scientific and technological potential, deteriorating industrial potential, increasing the rate of decline in production in various fields, light industry, food industry, science-intensive industries, high unemployment and intensive migration processes, the emergence and accumulation of environmental problems, a significant level of man-made burden on the economy and reduced susceptibility and resilience of the environment, instability of the region's financial security and lack of real ways to improve it in the short term. or the loss of the foreign market [1].

The list of these factors demonstrates the breadth of threats that can destabilize the situation and reduce the level of both economic security and its component — the investment security of the regions.

To focus on achieving investment security in the region, it is necessary to implement the following areas:

- creation of market and economic conditions for investing in the reproduction of fixed assets, modernization and innovative accumulation of fixed capital;
- formation of a stable institutional structure that provides stable conditions for the implementation of organizational and managerial functions;
- transformation of the structure of the region's economy for the transition to the production of science-intensive products; creating sound financial conditions to ensure sustainable investment in innovative projects, including by attracting new sources of funding;
- selection of reliable legal mechanisms to protect the rights of private and foreign investors; formation of the investment insurance system;

- rationalization of tax deductions provided by the current legislation, including optimization of taxation of transformations of investment process [3].

Література

1. Білик Р. Р. Інструментарій забезпечення інвестиційної безпеки регіону (на прикладі Чернівецької області) / Р. Р. Білик // Економіка і регіон. 2016. № 5 (60). С. 43–49. URL: file:///C:/Users/Admin/Downloads/econrig_2016_5_9.pdf

2. Гордієнко В. П., Боярко І. М. Науково-методичні підходи до оцінки інвестиційної безпеки регіону / В. П. Гордієнко, І. М. Боярко //Інвестиції: практика та досвід. 2013. № 19. С. 11–15. URL: file:///C:/Users/Admin/Downloads/ipd_2013_19_4.pdf

3. Семкова Л. Інвестиційна складова фінансової безпеки регіону / Л. Семкова. URL: https://studlib.org.ua/index.php/eprs/article/view/70/66

Вакулич Мария Михайловна
кандидат экономических наук, доцент,
заведующая отделением обеспечения качества
образовательной деятельности
Днепропетровский государственный университет внутренних дел
г. Днепр, Украина

ГОСУДАРСТВЕННОЕ УПРАВЛЕНИЕ АСПЕКТАМИ ФОРМИРОВАНИЯ ИНВЕСТИЦИОННОГО КЛИМАТА В ЭКОНОМИКЕ УКРАИНЫ: ПРАКТИЧЕСКИЕ СОВЕТЫ

Стратегической целью украинской внешнеэкономической политики является активное вовлечение страны в международные интеграционные процессы. Однако, реализация этой задачи требует концентрации значительных интеллектуальных, материальных, финансовых и природных ресурсов для развития стратегических, «прорывных» технологий как основных факторов конкурентоспособности в мировом сообществе.

Глобализация мировой экономики и европейская интеграция ставят перед Украиной вопрос о собственном геополитическом позиционировании. В трансформационный период экономики уровень социально-экономического развития Украины в большей степени зависит от уровня социально-экономического развития ее регионов. Таким образом, сейчас перед Украиной стоит двуединая задача — определение приоритетов развития и построение эффективной инвестиционной модели, способной обеспечить финансирование модернизации и наращивания производственных мощностей.

Основной проблемой управления региональным развитием является наличие существенных диспропорций в экономическом, социальном и инфраструктурном развитии регионов. Серьезным препятствием для построения сбалансированной системы управления региональным развитием является отсутствие в Украине единой, общепризнанной и нормативно утвержденной методики по оценке инвестиционного климата регионов Украины. Для оценки перспектив развития с точки

зрения экономического роста широко используются рейтинги инвестиционной привлекательности регионов. Чтобы принять решение об инвестировании средств в тот или иной регион, необходимо провести подробный анализ его инвестиционного климата. Большинство ведущих зарубежных и отечественных экономических изданий и крупных консалтинговых компаний регулярно отслеживают информацию о состоянии национальных и региональных инвестиционных комплексов, на основе которой публикую рейтинги инвестиционной привлекательности национальных экономик и регионов.

Однако существует ряд рейтинговых показателей, проводящих оценку отдельных составляющих инвестиционного климата, но, на сегодняшний день, нет методик, позволяющих провести комплексную оценку именно инвестиционного климата.

Основные источники рейтинговых данных по измерению степени риска:

- «Country Risk», дважды в год публикующийся на страницах лондонского издания «Euromoney» (78 место Украины из 185 стран [4];
- «Country Risk Service», дважды в год публикующийся в издании «Economist Intelligence Unit»;
- «Country Credit Ratings», дважды в год публикующийся изданием «Institutional Investor»;
- «International Country Risk Guide», ежегодно публикующиеся корпорацией «The PRS Group».

Очевидной трудностью является подбор и обоснование эффективности использования конкретного набора критериев оценки. Также вызывает сложность интерпретация результатов, полученных в результате оценки. Не всегда за итоговым интегральным значением можно увидеть причинно-следственные связи и тенденции развития регионального инвестиционного комплекса. Так, во многих методиках при определении качества инвестиционной привлекательности регионов предпочтение отдается оценкам в баллах или экспертным оценкам каждого из учитываемых факторов. Конечно, для некоторых признаков, не поддающихся статистическому измерению (например, для оценки географического положения региона по отношению к внешнеторговым выходам Украины), применение экспертных балльных оценок является вынужденной необходимостью. Но таких признаков немного, и не они играют главную роль. Такую роль в силу их несомненно большей объективности, должны играть фактические, в основном — по данным государственной статистики, и количественные характеристики по инвестиционно

значимым экономическим, социальным и природно-географическим показателям регионов.

Интегральные рейтинги, составленные с использованием указанных выше методов оценки и свода частных факторов, показывают лишь то, что один регион лучше или хуже другого по определенному признаку (или по своду признаков). Но такие рейтинги не показывают главного: на сколько один субъект хозяйствования превосходит другой или на сколько он уступает другому.

В итоге, применение большинства из упомянутых методик, во-первых, требует проведения ряда трудоемких и дорогостоящих экспертных процедур и, во-вторых, не дает возможности убедиться в адекватности полученных результатов из-за отсутствия «встроенного» в методику объективного критерия достоверности.

Основными элементами национальной инвестиционной политики должны стать комплексный механизм рейтингового управления инвестиционным климатом и ряд мер, направленных на формирование положительного инвестиционного имиджа страны. На сегодняшний день, ни одна из имеющихся методик оценки инвестиционного потенциала не является универсальной, так как не учитывает всех факторов, которые всецело бы отражали уровень социально-экономического развития регионов. Данные факторы можно систематизировать в три группы.

Первая группа факторов — это факторы, влияющие на уровень инвестиционного потенциала регионов, а именно:

- финансовый потенциал (характеризует удельный вес прибыльных и убыточных предприятий в регионе и отражает совокупные финансовые возможности региона);
- трудовой потенциал (отражает количественную и качественную составляющие рабочей силы);
- производственный потенциал (характеризует состояние производственной сферы региона);
- инновационный потенциал (отражает уровень развития науки и внедрения достижений научно — технического прогресса в регионе);
- инфраструктурный потенциал (отражает экономико — географическое положение региона и характеризует его инфраструктурную обеспеченность) и другие.

Вторая группа факторов определяет уровень некоммерческих инвестиционных рисков, в частности: нормативных, политических, экономических, социальных, экологических, криминальных и прочих.

Третья группа факторов — это факторы инвестиционной активности, то есть процессы, явления, действия, преимущественно

объективного характера, влияющие на инвестиционный климат, прямо или косвенно определяющие территориальные особенности региона.

Из вышесказанного можно сделать вывод, что универсальная методика оценки инвестиционного климата регионов должна не только учитывать вышеперечисленные факторы, но также содержать встроенный механизм, который позволил бы определить потенциальную, а не существующую инвестиционную привлекательность регионов.

Литература

1. Сухоруков А. І. Пріоритети державної політики щодо інвестиційного забезпечення структурних зрушень у промисловості / А. І. Сухоруков, Т. П. Крупельницька. URL: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/invest_zabezp-2873f.pdf

2. Vakulich, M. Factor model of investment climate monitoring in chaotically structured economy // Journal of Finance and Accounting. Special Issue: Synergy of Accounting, Finance and Management in Chaotic Environment, 2 (1): 31–36. (2014)

3. Киселева Е. Е. Применение интегрально-рейтингового подхода к оценке фінансово-экономического состояния генерирующих компаний Украины // Ученые записки ТНУ. 2018. № 5. С. 25–29.

4. Doing Business 2019: Making a Difference for Entrepreneurs. The World Bank and the IFC, 2019.

Вовчанська Ольга Михайлівна
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри маркетингу
Львівський торговельно-економічний університет
м. Львів, Україна

Іванова Лілія Омелянівна
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки та менеджменту
Львівський державний університет
фізичної культури імені Івана Боберського
м. Львів, Україна

КЛІЄНТООРІЄНТОВАНІСТЬ У РЕСТОРАННОМУ БІЗНЕСІ: ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ І СУЧАСНА ПРАКТИКА

Перспективи сталого розвитку підприємств ресторанної індустрії визначаються не короткостроковими результатами отримання прибутку, а застосуванням стратегії, спрямованої на досягнення економічного ефекту і підвищення конкурентоспроможності в довгостроковому періоді. Світова практика демонструє, що це може бути забезпечено шляхом впровадження та поглиблення клієнтоорієнтованого підходу у ресторанному бізнесі. Стратегічні пріоритети розвитку взаємовідносин зі споживачами значною мірою обумовлюють стиль ведення бізнесу, який прийнято називати клієнтоорієнтованим. Концепція клієнтоорієнтованості є однією з ключових в теорії маркетингу, по-перше, як елемент орієнтації підприємства на ринок і, по-друге, як суттєвий драйвер результативності бізнесу.

Метою роботи є аналіз основних клієнтоорієнтованих технологій та обґрунтування маркетингових методів досягнення клієнтоорієнтованості у ресторанному бізнесі.

Теоретичною і методичною основою дослідження були наукові праці та практичний досвід у царині клієнтоорієнтованості, а також особисті оцінки авторів. Використовувались аналітичний, монографічний, системний методи наукових досліджень, прийоми теоретичного узагальнення та порівняння.

Клієнтоорієнтованість — це вектор ринкової поведінки ресторанного підприємства, спрямований, першочергово, на задоволення потреб клієнта шляхом використання ключових можливостей підприємства — чинників клієнтоорієнтованості: продукт і його цінність, якість продукту, ціна, обслуговування, додатковий сервіс, політика розподілу (включає чинник розподілу послуг і чинник місця розташування ресторанного підприємства), процес, матеріальні свідчення; люди, продуктивність та якість (тобто забезпечення ефективного та якісного обслуговування клієнтів). Можна стверджувати, що ресторанний бізнес стає клієнтоорієнтованим, коли всі ці чинники гармонійно взаємодіють між собою, а в його основі лежить принцип зацікавленої спрямованості бізнесу на задоволення запитів клієнта. Увага до потреб клієнта, побудова і розвиток відносин з ним, розробка технологій управління цими відносинами — те, без чого неможливо сьогодні успішно провадити ресторанний бізнес. Інакше кажучи, клієнтоорієнтованість — як здатність підприємства отримувати додатковий прибуток за рахунок глибшого розуміння і ефективнішого задоволення потреб клієнтів, — це інструмент, який дозволяє отримувати лояльних клієнтів.

Низка вчених, серед яких Р. Дешпанде, Дж. Фарлі і Дж. Ф. Вебстер розглядають клієнтоорієнтованість як набір переконань, що ставлять інтереси споживачів на перше місце, не виключаючи інтереси власників компанії, менеджерів і працівників, для розвитку прибуткової компанії в довгостроковій перспективі [1]. Ж.-Ж. Ламбен клієнтоорієнтованість трактує як самостійне поняття, що є одним з п'яти компонентів ринкової орієнтації (споживачі, дистриб'ютори, конкуренти, впливові особи, макромаркетингове середовище). На його розуміння, клієнтоорієнтований підхід представляє собою «вивчення потреб споживачів, створення для них цінності і розвиток навичок передбачати нові купівельні проблеми» [2]. Американська асоціація маркетингу визначає клієнтоорієнтованість як «підхід до продажу, в якому потреби та інтереси клієнта мають першочергове значення» [3]. Експерт-практик з впровадження систем управління бізнесом В. Лучков зазначає, що клієнтоорієнтованість — це здатність компанії створювати додатковий потік клієнтів і додатковий прибуток за рахунок глибокого розуміння і задоволення потреб клієнтів [5].

Слід погодитись, що клієнтоорієнтований — це стратегічний підхід до розвитку підприємства, що забезпечує підвищення його конкурентоспроможності та зростання прибутковості, і мобілізацію всіх ресурсів на виявлення, залучення клієнтів та утримання найприбутковіших з них за рахунок підвищення якості обслуговування та задоволення їхніх потреб [4]. Маркетингові дослідження підтверджують, що в поняття

«якісне обслуговування», споживач включає саме клієнтоорієнтованість, зацікавленість у клієнті, ввічливість зі сторони продавця, врахування інтересів клієнта, повагу до клієнта і його потреб, відпрацювання скарг, вирішення потенційних конфліктів. Водночас потрібно розуміти, що якісний сервіс — ще не ознака клієнтоорієнтованості, позаяк можна за високої якості сервісу цілком «не помітити» клієнта. У цьому аспекті важливо не «знати і спробувати» всі різновиди клієнтоорієнтованості, а розуміти їх сутність та значення, всю діяльність здійснювати саме з орієнтацією на клієнта. Тим більше, що так чи інакше всі технології в ресторанних підприємствах — клієнтоорієнтовані!

Висока конкуренція стимулює рестораторів бути в постійному пошуку: чим і як залучити клієнта? Актуальна потреба в чомусь важливому і потрібному для клієнтів ресторану стала передумовою для появи в 80-х роках CRM-технологій (управління взаємовідносинами з клієнтами), які передбачали жорстко регламентовані правила поведінки персоналу. Через свою механічність і ряд інших причин, CRM не стала успішною ресторанною технологією. В останні півтора десятиліття в основу клієнтоорієнтованого сервісу успішніше вписався «BAZZ-підхід» (to buzz — дзижчати, доглядати, метушитися), що посилює емоційну турботу і залицяння з гостями всього персоналу ресторанного підприємства. Всі працівники (і особливо, офіціанти) добре навчені навичкам спілкування з гостями і володіють технікою активного слухання. Для західних рестораторів BAZZ-підхід — перший серед інструментів для просування бізнесу при тому, що на Заході в ресторанах, основне — це сама їжа, а не дизайн, і не якість обслуговування [6].

Вчені пропонують різні способи досягнення клієнтоорієнтованості, оцінюючи їх результативність з погляду збільшення цінності бізнесу [7]:

- спонтанна клієнтоорієнтованість — виникає раптово, через емоційну взаємодію працівника компанії до конкретного клієнта, який йому сподобався. Ресторанний бізнес дає часті приклади такої клієнтоорієнтованості, коли клієнт, приходячи в новий заклад, сам намагається встановити хороші відносини з персоналом, намагаючись йому сподобатися;
- регламентована клієнтоорієнтованість — формується в процесі виконання персоналом сформованих адміністрацією ресторанного підприємства стандартів роботи. На практиці написати стандарти, робота за якими буде забезпечувати високі оцінки клієнтів, — це досить складне завдання через можливі конфлікти інтересів тих, кому за ними треба працювати, і тих для кого ці стандарти будуть створювати цінність. Ще

складніше завдання виникає у зв'язку з майбутнім їх впровадженням, враховуючи, що спонтанна реакція йде від серця, а регламентована — від документа;

– культурна клієнтоорієнтованість — частина бачення бізнесу. Така клієнтоорієнтованість має відмінну від спонтанної та регламентованої клієнтоорієнтованості природу — не настрій або документ, а переконання, що саме так, а не інакше слід вести бізнес. Йдеться про прищеплення в колективі компанії клієнтоорієнтованої корпоративної культури як світогляду, особливих правил, традицій, приводів для заохочень та стягнень.

Клієнтоорієнтований підхід також передбачає і відповідні категорії вигід для споживачів: 1) економічні — отримання бонусів, персональних знижок, участь в акціях та розіграшах подарунків; 2) психологічні — емоційний комфорт під час відвідування закладу ресторанного господарства; 3) соціальні — дружні стосунки з персоналом, отримання індивідуального сервісу. До прикладу, в одному з ресторанів продумували навіть кількість серветок в серветниці — якщо клієнт потягне і на нього випадуть всі, він засмутиться і може більше не прийти. Звучить смішно, але таких дрібничок в ресторанному бізнесі реально сотні. У деяких ресторанах світу є правило: якщо клієнт спробував готову страву, але вона йому не сподобалася, він має право відмовитися і вибрати іншу. При цьому перше страва не буде включена в рахунок.

Маркетингові дослідження показують, що сьогодні серед клієнтоорієнтованих технологій домінують: 1) використання найсучасніших інформаційних технологій, засобів комунікації, терміналів самообслуговування та ін.; 2) науково-технічні розробки, програми, що використовуються для зберігання і приготування їжі; 3) лазерні технології; 4) досягнення кріобіології, термофізики, електроніки, вакуумної фізики, органічної хімії, генної та молекулярної біології тощо.

Ефективними клієнтоорієнтованими технологіями в ресторанному бізнесі визнані [6]:

– Ресторан Red Tomato Pizza (Дубаї) представив нову послугу VIP Fridge Magnet, завдяки якій можна замовити піцу з доставкою додому, просто натиснувши кнопку на спеціальному магнітику на холодильнику.
– Ресторани Pizza Hut. Ігрова приставка Xbox 360 знаходить своє нове застосування: за допомогою ігрового контролера і голосових команд можна вибрати і замовити піцу, вказати її розміри, начинку і навіть товщину скоринки.
– Стейк-хаус і бар Fleming's Prime Steakhouse & Wine Bar. На всіх столах — планшети iPad, які допомагають гостям в пра-

вильному виборі вина, і оцінці поєднання вина з замовленими стравами.

– Пісочний годинник — цікава (хоча і не нова) фішка. У ресторані, коли гість сідає за стіл, йому вручають пісочний годинник. Якщо замовлення не прийняте протягом 10 хвилин, їжа для гостя оплачується працівниками ресторану. Ця ідея має ряд переваг. З одного боку, завдяки сарафанному радіо про її незвичайність люди йдуть в цей ресторан з переконанням, що їх обслужать якнайкраще. З іншого боку, нововведення дуже дисциплінує працівників ресторанів, які не хочуть платити свої гроші за замовлення гостей.
– Маленький 3D-кухар в тарілці гостя. Оригінальне використання тривимірних лазерних проекцій в просуванні ресторанних послуг. Креативні дизайнери Філіп Стеркс і Ентун Вербік з проекту SkullMapping за допомогою системи проекторів створили справжнє шоу. Віртуальний маленький кухар-француз готує віртуальні стейки перед здивованим клієнтом.
– У Франції власник невеликого кафе-бару «Кіт на рибалці» в тренді антитютюнової компанії замість того, щоб обладнати спеціальну утеплену веранду для курців, замовив для них яскраво-червоні жилети з нанесеною на спину назвою свого закладу. Тепер всі курці виходять на вулицю і курять біля входу в заклад в яскраво-червоних жилетах.
– Цікавий спосіб надати любителям приготування їжі незвичайний кулінарний досвід і залучити собі клієнтів, використовує ресторан Un Jour, Un Chef («Один день, один шеф-кухар») в Парижі. Заклад запрошує бажаючих приміряти на себе ковпак шеф-кухаря і реалізувати свої кулінарні фантазії в масштабі цілого ресторану. Безкоштовно, але тільки один раз.
– Незвичайна рекламна кампанія Fourth Wall Restaurants, розроблена нью-йоркським креативним агентством Walrus, покликана привернути увагу клієнтів до стейк-хаусу. Кожен з них отримає можливість побачити своє ім’я замість імені Smith на вивісці ресторану, а також на всіх його атрибутах, включаючи фіранки, сірникові коробки, серветки, меню і уніформу офіціантів.

Важливо зазначити, що клієнтоорієнтованість ресторанного бізнесу вимагає побудови якісної комунікації з гостями і продуманих ефективних рішень такої форми інформаційної активності. Для успіху в цьому контексті недостатньо просто відкрити хороший ресторан. Важливо не втратити контакт з цільовою аудиторією, постійно бути в курсі її переваг, змін, отримуючи якісний зворотний зв’язок.

Маркетинг розвивається як ніколи швидко, практично йдучи в ногу з пропонованими рішеннями IT-індустрії. Відповідно, і ресторатори використовують різні платформи інтерактивних повідомлень. Вони допомагають інформувати про акції, знижки, новинки меню, вітати зі святами. Але тільки на перший погляд може здатися, що у великій кількості комунікаційних каналів легко знайти потрібний: за бюджетом, цільовою аудиторією, інформаційними і технічними можливостями. Насправді це вимагає значно більшого.

Для створення позитивної емоційної прив'язки клієнтів до підприємств ресторанного бізнесу, необхідно постійно вдосконалювати PR-технології, які своєю чергою покращать процес комунікації з клієнтом. Застосування клієнтоорієнтованих PR-технологій суттєво впливає на довгострокові взаємовідносини з клієнтами через соціальні фактори, емоційну складову, відчуття особливого ставлення та довіри. Впровадження клієнтоорієнтованого підходу позитивно впливає на розвиток підприємств ресторанного бізнесу та створення довгострокових взаємовідносин з клієнтами.

Література

1. Deshpande R., Farley J. U., Webster F. E., Jr. Corporate Culture Customer Orientation, Innovativeness in Japanese Firms: A Quadrad Analysis // Journal of marketing. 1993. Vol. 57. N1. P. 23–37.

2. Ламбен Жан Жак Менеджмент ориентированный на рынок. СПб.: Питер, 2007. 800 с.

3. American Marketing Association Dictionnary. Customer orientation. URL: https://www.ama.org/resources/Pages/Dictionary.aspx?dLetter=C (дата звернення 06.03. 2020).

4. Клиентинг и управление клиентским портфелем. 2014. № 1. URL: http://www.grebennikoff.ru/product/10/

5. Лучков В. Что такое клиентоориентированность. URL: http://victorluchkov.ru/articles/chto-takoe-klientoorientirovannost. html

6. Клиентоориентированные Технологии (КТ) в ресторанном бизнесе. URL: http://maximgres.com/klientoorientirovannye-texnologii-kt-v-restorannom-biznese/

7. Щербаков В. В., Дандина А. Ю. Общетеоретические и прикладные аспекты реализации принципа клиентоориентированности бизнеса в маркетинговой логистике // Вестник Южно-Уральского государственного университета. 2014. Т. 8. № 3. С. 66–75. URL: https://cyberleninka.ru/article/n/obscheteoreticheskie-i-prikladnye-aspekty-realizatsii-printsipa-klientoorientirovannosti-biznesa-v-marketingovoy-logistike

Гайдамака Юлія Анатоліївна
студентка економічного факультету
Національного університету біоресурсів
і природокористування України
м. Київ, Україна

Чухліб Алла Василівна
кандидат економічних наук,
доцент кафедри статистики та економічного аналізу
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
м. Київ, Україна

СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ РІВНЯ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ

Статистичний аналіз рівня та якості життя населення в Україні є актуальним в умовах сьогодення. Потребують дослідження проблемні питання визначення базових критеріїв рівня та якості життя, обґрунтування відповідної системи показників та їх аналітична оцінка.

Рівень життя населення — соціально-економічна категорія, що уособлює в собі матеріальну, соціальну та духовну складову благополуччя населення на сучасному етапі розвитку людства.

Рівень життя населення залежить, з одного боку, від способу виробництва, який характеризується відносинами власності, рівнем розвитку матеріальної бази суспільства, сфери послуг, суспільною продуктивністю праці, з іншого — від способу життя, що відображає потреби населення у різних життєвих благах та можливості їх задоволення. Таким чином, рівень життя населення формується сукупністю економічних, соціальних, політичних, культурних, інноваційних, екологічних та інших факторів.

Аналіз концепцій дослідження рівня життя населення дозволяє стверджувати, що комплексну оцінку життєвого рівня населення необхідно здійснювати за трьома основними групами кількісних та якісних показників:

– матеріального становища;
– умовами проживання;

– станом соціального середовища [2].

В системі показників матеріального становища особлива увага приділяється показникам доходів і витрат населення (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка доходів і витрат населення України за 2014–2018 роки

Показник	Роки				
	2014	2015	2016	2017	2018
Номінальний дохід, млрд. грн.	1 516, 8	1 772, 0	2051,3	2652,1	3219,5
Середньомісячний наявний дохід у розрахунку на одну особу, грн.	2231,8	2650,3	3090,0	3939,1	4825,7
Реальний наявний дохід, відсотків до попереднього року	88,5	79,6	102,0	110,9	109,9
Номінальна середньомісячна заробітна плата одного працівника, грн.	3480	4195	5183	7104	8865
Індекс номінальної заробітної плати, %	106,0	120,5	123,5	137,1	124,8
Індекс реальної заробітної плати, %	93,5	79,8	109,0	119,1	112,5
Індекс споживчих цін, %	124,9	143,3	112,4	113,7	109,8
Індекси цін виробників промислової продукції, %	131,8	125,4	135,7	116,5	114,2
Витрати населення, млрд. грн.	1 486,0	1 740,9	2038,7	2621,4	3202,7
Сукупні витрати в середньому за місяць у розрахунку на одне домогосподарство, грн.	3849,75	5104,26	5891,43	7716,58	8175,93

Номінальні доходи населення України, які становлять суму грошових коштів і матеріальних благ, у 2018 р. склали 3219,5 млрд. грн., що на 112,3% більше порівняно з 2014 р. Існує чітка тенденція до зростання середньомісячного наявного доходу у розрахунку на одну особу, який використовується для придбання товарів і послуг. Зростання доходів населення відбувається за рахунок зростання основної складової — номінальної заробітної плати — суми грошей, яку працівник отримує за виконану роботу. Номінальна середньомісячна заробітна плата одного працівника підвищилась у 2018 р. порівняно з 2014 р. на 154,7% і становила 8865 грн.

Реальна заробітна плата — це номінальна заробітна плата з врахуванням індексу споживчих цін або індексу інфляції. В свою чергу, індекс споживчих цін відображає зміну вартості фіксованого спожи-

вчого набору товарів і послуг у поточному році порівняно з попереднім. Індекс реальної заробітної плати визначають як відношення індексу номінальної заробітної плати до індексу споживчих цін. Індекс реальної заробітної плати у 2018 р. по відношенню до 2017 р. становив 112,5%.

Витрати населення України за досліджуваний період зросли на 115,5% і в 2018 р. становили 3202,7 млрд. грн. Середньомісячні сукупні витрати одного домогосподарства в 2018 р. становили 8175,93 грн., що на 112,4% більше у порівнянні з 2014 р. Вагому частку в структурі витрат населення займають витрати на продовольчі товари — понад 50%.

Таким чином, зростання номінального доходу населення відбувається водночас із зростанням витрат. Для комплексної оцінки рівня життя населення необхідно проаналізувати систему показників в цілому, що сприятиме визначенню впливу основних факторів на формування та підвищення рівня життя населення, обґрунтуванню напрямків покращення добробуту населення.

Література

1. Державна служба статистики України: офіційний вебсайт Державної служби статистики України. URL: http://ukrstat.gov.ua/

2. Рівень життя населення України / НАН України. Ін-т демографії та соц. дослідж., Держ. ком. статистики України; За ред. Л. М. Черенько. К.: ТОВ Видавництво «Консультант», 2006. 428 с.

Шаповал Юлія Ігорівна
кандидат економічних наук, молодший науковий співробітник відділу грошово-кредитних відносин
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»
м. Київ, Україна

ВИКОРИСТАННЯ ХМАРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ

Протягом останнього десятиліття цифрова трансформація економічних процесів в індустрії фінансових послуг призвела до фундаментальних змін у режимах роботи банків, зокрема, в їх бізнес-моделях взаємодії з клієнтами. Відбулося зрушення у способі доступу фінансових установ до технологій: від фізичного обладнання до хмарних обчислень. Це пов'язано зі зростаючою увагою до мікроданих, що вимагає обробки та зберігання значно більших обсягів даних, поліпшення персоналізації клієнтів та автоматизації операційної діяльності банків. Тому постачальники фінансових послуг активно інвестують у «хмарну» інфраструктуру, яка дозволяє поліпшити пропозицію продуктів/послуг і застосовувати розширену аналітику даних, а отже підвищити ефективність бізнес-процесів.

Хмарні обчислення (cloud computing) — це одна з сучасних тенденцій технологічних змін, а характеризується можливістю віддаленого та одночасного доступу, і передбачає, що комп'ютерні ресурси надаються користувачеві як інтернет-сервіс. Хмара — це форма зберігання даних в Інтернеті [1]. Постачальники хмарних послуг надають простір (сховище) для зберігання даних або програмне забезпечення обчислювальних ресурсів [2]. Так, операції між банківськими рахунками проводяться з вищим рівнем безпеки та продуктивності через управління масивними наборами даних, об'єднаннаними в одному місці.

Виокремлюють три основні моделі надання послуг у хмарному середовищі [1; 3, с. 3–4]:

– SaaS (програмне забезпечення як послуга): користувач отримує програмний додаткок віддалено через Інтернет, при цьому супровід додатка закріплюється за постачальникок послуги Saa S. Наприклад, клієнт може придбати підписку на хмарний

CRM, систему автоматизації бухгалтерського обліку або кадрового діловодства.

– IaaS (інфраструктура як послуга): користувач налаштовує програмне забезпечення для розвитку своїх додатків завдяки доступу до IT-інфраструктури (сховища даних, операційних систем із можливістю підключення по IP). Наприклад, у рамках управління базами даних, зберігання електронних документів або систем для координації бізнес-процесів.
– PaaS (платформа як послуга): користувачеві надається у розпорядження віртуальна платформа, що складається з одного або декількох віртуальних серверів з встановленими заздалегідь операційними системами і спеціалізованими додатками. Користувач може вибрати з наданих хмарних послуг ту, яка необхідна для вирішення поставленого бізнес-завдання.

Серед переваг використання хмарних технологій у діяльності банків виокремлюють наступні. По-перше, покращена безпека даних: «хмара» як сучасне програмне забезпечення забезпечує кращу платформу для захисту даних. По-друге, надійність та продуктивність: зниження витрат на інфраструктуру, бо на відміну від локальних систем, хмарні технології швидко адаптуються до організаційних змін в IT-інфраструктурі. По-третє, висока ефективність: розміщуючи дані в хмарі, банки можуть користуватися такими перевагами, як аварійне відновлення, контроль якості, гнучкість та мобільність, стійкість, завдяки чому банки можуть зосередитися на зниженні постійних і змінних витрат. Переміщуючи всю систему в хмару, банки та клієнти об'єднуються в загальному додатку, що у свою чергу підвищує швидкість транзакцій та спрощує відстеження даних. Хмарні технології гарантують безвідмовну роботу, в той час в локальних системах необхідне регулярне обслуговування для запобігання збоїв [1].

У цілому, хмарні обчислення можуть полегшити процес виконання банками і фінансовими компаніями мінливі вимоги до нормативної звітності; проведення внутрішньоденних розрахунків ліквідності та ризиків, а також даних з нагляду для виявлення випадків відмивання грошей та інших шахрайських дій [4]. Неможливість хмарної трансформації призводить до того, що резервне копіювання та оновлення програм вимагає занадто багато часу приблизно у кожної третьої фінансової організації [5].

У той же час «хмара» також представляє ризики. По-перше, безпека фінансової інформації, оскільки банкам важливо використовувати зашифрований хмарний сервіс для управління ризиками [1]. До того ж, хмарні обчислення передають управління сервером (комп'ютером,

який управляє передачею і зберіганням даних через Інтернет) від об'єкта, якому належить обладнання, третій стороні, яка «полегшує» процес управління обладнанням. Дані, що знаходяться на програмному забезпеченні, яке працює «в хмарі» (тобто доступ до них здійснюється через Інтернет), можуть бути доступні будь-якому об'єкту в будь-який час, якщо тільки дані не захищені належним чином за допомогою засобів шифрування. Проблеми доступу до даних і прав на дані ще більш ускладнюються бажанням урядів деяких країн захистити дані своїх громадян і обмежити зберігання, використання та похідні IP-адреси. Так, використання хмарних сервісів актуалізує для центральних банків ЄС проблеми конфіденційності даних, тому що більшість великих постачальників хмарних послуг знаходяться за межами ЄС (Amazon, Microsoft і Google) [2]. Загалом, через складність законодавчих норм та «неоднозначні» вказівки регуляторів щодо управління безпекою багато фінансових компаній не використовують хмарні обчислення. По-друге, постачальники нефінансових послуг стають новими «вузлами» передачі фінансової нестабільності за межами фінансової системи. Фінансові установи все більше покладаються на технології стартапів, BigTech та інших постачальників хмарних сервісів, бо це часто найшвидший спосіб отримання доступу до належної експертизи та інфраструктури даних. Як наслідок, фінансові установи стають все більш залежними від зовнішніх ресурсів. Крім того, деякі аутсорсингові постачальники послуг мають олігополістичну структуру, що несе в собі ризики концентрації.

Разом з тим, використання хмарних сервісів продовжує швидко зростати від традиційного прикладного програмного забезпечення до програмного забезпечення як послуги (SaaS) і від традиційної інфраструктури до інфраструктури як послуги (IaaS). Банки в основному використовують хмарний аутсорсинг для запуску програмного забезпечення та доступу до додаткової обчислювальної потужності. Такі програми як ERP і CRM (управління взаєминами з клієнтами) переважно розміщуються в хмарі. Оскільки ці додатки є частиною моделі SaaS, постачальники мають повний контроль над ними [1]. Згідно з даними Deloitte у період 2016–2018 рр. збільшилось втричі число організацій, які впроваджують хмарні технології, та в основному використовують програмне забезпечення як послугу та інфраструктуру як послугу [5]. Основними постачальниками «хмарних» послуг є Microsoft Azure, Amazon Web Services, Google Virtual Cloud і IBM Bluemix. В Україні більшість банків переходять на використання хмарних сервісів, запускаючи окремі пілотні проекти. Так, банки частково розміщують свої IT-інфраструктури в хмарах Azure.

Отже, хоча сьогодні використання хмарних технологій може бути обтяжливим для банків, але поступово хмарна модернізація стає пріоритетом для банків, оскільки сприяє оптимізації операційних витрат, підвищенню можливостей обробки даних та поліпшенню якості фінансових продуктів/послуг відповідно до принципів KYC та KYD. У міру того, як бізнес-моделі банків стають все більш орієнтованими на хмарні технології, регулюючі органи також повинні адаптуватися: постачальники хмарних технологій повинні бути перевірені на предмет ризиків безпеки та концентрації ринку.

Література

1. Lakshminarayanan, A. Banking and the cloud: should banks adopt cloud computing solutions? // Portal Big Data Made Simple. 2019, October 11. URL: https://bigdata-madesimple.com/banking-cloud-computing-solutions.

2. Balz, B. Digital transformation — a central bank perspective // Speech at the 2nd EBF Cloud Banking Conference, Brussels. 2019, July 9. URL: https://www.bis.org/review/r190711g.htm.

3. Применение облачных технологий на финансовом рынке. Доповідь Банку Росії. 2018, грудень. 26 с. URL: https://www.cbr.ru/Content/Document/File/59559/Consultation_Paper_181218.pdf

4. Change The Way You Change How can banks stay ahead of the curve? Deloitte. 2019, August. 35 с. URL: https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/de/Documents/technology/Cloud% 20for% 20Banks_v1_3.pdf

5. Cloud computing More than just a CIO conversation // Deloitte. 2019. 11 с. URL: https://www2.deloitte.com/global/en/pages/financial-services/articles/bank-2030-financial-services-cloud.html

Секция 9.
ЮРИДИЧЕСКИЕ НАУКИ

Денисенко Катерина Вікторівна
кандидат наук з державного управління,
доцент кафедри теорії та історії держави і права,
конституційного права
Академія Державної пенітенціарної служби
м. Чернігів, Україна

ПОНЯТТЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВА НА ПРАЦЮ ЗАСУДЖЕНИХ ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

В сучасних умовах становлення правової держави, реформування національного кримінально-виконавчого та трудового законодавства важливим питанням залишається належна реалізація прав людини і громадянина, зокрема тих, які в міру певних обставин перебувають в умовах несвободи. Попри імплементацію значної кількості міжнародних нормативно-правових актів у національне законодавство, які визнають людину найвищою соціальною цінністю та гарантують комплекс прав у низці сфер суспільного життя, реальне забезпечення трудових прав щодо засуджених до позбавлення волі на практиці є до певної міри проблемним. Законодавець закріпив за засудженими комплекс прав, які поширюються на громадян, що перебувають на свободі, зокрема гарантії щодо реалізації права на працю.

Водночас, у цьому контексті необхідно враховувати закритість пенітенціарної системи та особливе становище засуджених-працівників як суб'єктів трудових правовідносин, що призводить свавілля роботодавців-установ виконання покарань в частині належної реалізації права на працю вищезазначеної категорії громадян.

Так, аналіз Щорічних доповідей Уповноваженого Верховної Ради з прав людини про стан дотримання прав і свобод людини і громадянина в Україні за останні роки підтверджує численні випадки недотримання установами виконання покарань трудових прав засуджених, зокрема

порушення права на гідні умови праці та її оплату, неналежні умови праці засуджених, порушення правил охорони праці та незадовільний стан виробничої санітарії, випадки, коли праця засуджених не відображалася у табелях обліку відпрацьованого робочого часу, необґрунтоване здійснення відрахувань із заробітку або іншого доходу засуджених до позбавлення волі [1, с. 264–265; 2, с. 230; 3, с. 95] та багато інших порушень трудових прав. Окреслена негативна практика забезпечення права на працю, як фундаментального права людини, негативно позначається на виправленні засудженого, реалізації його внутрішнього людського потенціалу та подальшій адаптації після відбування покарання.

Очевидно, що наявність вищезазначеної ситуації обумовлює потребу з'ясування понятійно-категоріального апарату правового регулювання права на працю засуджених.

Осмислення усталених наукових поглядів щодо змістовного наповнення дефініцій «правове регулювання», «право на працю» та «засуджені до позбавлення волі» стануть підґрунтям формування поняття правового регулювання права на працю засуджених до позбавлення волі.

П. М. Рабінович поняття «правове регулювання» визначає, як здійснюваний державою за допомогою всіх юридичних засобів владний вплив на суспільні відносини з метою їх упорядкування, закріплення, охорони і розвитку [4, с. 44]. У Великому енциклопедичному юридичному словнику категорія «правове регулювання» трактується, як один з основних засобів державного впливу на суспільні відносини з метою їх упорядкування в інтересах людини, суспільства і держави [5, с. 715]. Відтак, у контексті нашого дослідження, категорія правове регулювання слугує засобом впливу на трудові правовідносини, які виникають між роботодавцем в особі установи виконання покарань та засудженими до позбавлення волі з метою їх належного упорядкування задля ефективної реалізації останніми права на працю в умовах несвободи.

Щодо поняття «право на працю», то О. І. Процевський цей термін розглядає, як одне із фундаментальних прав людини відбиває її об'єктивну потребу створювати матеріальні і духовні цінності не тільки для задоволення своїх потреб, а й існування всього суспільства і держави [6, с. 10]. Продовжуючи цю наукову думку, відмітимо, що право на працю виступає своєрідним засобом задоволення власних життєвих і побутових потреб, індикатором належного функціонування та самореалізації особи в суспільстві.

Досить ґрунтовно право на працю розкриває Н. Д. Гетьманцева, як забезпечене і гарантоване на конституційному рівні право особи мати

можливість реалізувати свою здатність до праці шляхом укладення трудового договору чи в інший спосіб для задоволення своїх матеріальних і духовних потреб, а отже, юридично гарантована можливість вимагати від роботодавця усунення незаконних перепон для реалізації даного права [7, с. 88]. Представлена позиція вченої, з огляду на загальнопоширену практику неналежної реалізації права на працю щодо осіб, які відбувають покарання, має слугувати свого роду взірцем в частині забезпечення окресленого права щодо засуджених.

Відповідно до Кримінально процесуального кодексу України, засудженим у кримінальному провадженні є обвинувачений, обвинувальний вирок суду щодо якого набрав законної сили [8]. Варіант, представлений у Великому тлумачному словнику української мови, визначає «засудженого — як людину, яку засудили до якої-небудь міри покарання» [9, с. 426].

Отже, аналіз зазначених вище напрацювань вчених щодо змістовного наповнення понять «правове регулювання», «право на працю», законодавче положення щодо категорії «засуджені», в сумарному результаті дозволяють сформулювати дефініцію правове регулювання права на працю засуджених до позбавлення волі. Під зазначеним поняттям доцільно розуміти здійснюваний державою вплив на суспільні відносини, які виникають при реалізації громадянами, які визнані у судовому порядку винними у вчиненні злочину, гарантованого на конституційному рівні та конкретизованого у поточному законодавстві права на працю задля задоволення ними своїх матеріальних, духовних та інших потреб.

Література

1. Щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про стан дотримання прав і свобод людини і громадянина в Україні за 2016 рік. URL: file:///C:/Users/User/Downloads/Dopovid_2017% 20(1).pdf (дата звернення: 12.05.2020).

2. Щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про стан дотримання прав і свобод людини і громадянина в Україні за 2017 рік. URL: file:///C:/Users/User/Downloads/Report-2018-1.pdf (дата звернення: 12.05.2020).

3. Щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про стан дотримання прав і свобод людини і громадянина в Україні

за 2018 рік. URL: file:///C:/Users/User/Downloads/Report-2019% 20(6).pdf (дата звернення: 12.05.2020).

4. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави: навч. посібник. Вид. 9-е, зі змін. Львів: Край, 2007. 188 с.

5. Великий енциклопедичний юридичний словник / За ред. акад. НАН України Ю. С. Шемшученка. 2-е вид., переробл. і доповн. Київ: Вид-во «Юридична думка», 2012. 1020 с.

6. Процевський О. І. Чи дійсно держава гарантує громадянам право на працю? // Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди «Право». 2013. Вип. 20. С. 10–18.

7. Гетьманцева Н. Д. Забезпечення реалізації права на працю і захисту громадян від безробіття // Підприємництво, господарство і право. 2016. № 6. С. 84–89.

8. Кримінально процесуальний кодекс України: Кодекс від 13.04.2012 р. № 4651-VI // Відомості Верховної Ради України. 2013. № 9–10. Ст. 88.

9. Великий тлумачний словник української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.

Запорожець Анастасія Андріївна
студентка магістратури
Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
м. Харків, Україна

Науковий керівник:
Федчишин Сергій Анатолійович
кандидат юридичних наук, доцент
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
м. Харків, Україна

ДО ВИЗНАЧЕННЯ ОЗНАК ЯВНО ЗЛОЧИННОГО НАКАЗУ (РОЗПОРЯДЖЕННЯ), ДОРУЧЕННЯ

Категорія «явно злочинний наказ» містить у низці нормативно-правових актів різної юридичної сили: у Конституції України, Кримінальному кодексі України, Законі України «Про державну службу» та ін. У ст. 60 Конституції України закріплено, що «ніхто не зобов'язаний виконувати явно злочинні розпорядження чи накази. За віддання і виконання явно злочинного розпорядження чи наказу настає юридична відповідальність» [1]. Проте, у нормах Конституції України не надаються ознаки (критерії), на підставі яких можна визнати певний наказ або розпорядження як «явно злочинний».

У свою чергу, у ст. 41 Кримінального Кодексу України (далі — КК України) надається характеристика «законного наказу або розпорядження». Закріплено, що наказ або розпорядження є законними, якщо вони віддані відповідною особою в належному порядку та в межах її повноважень і за змістом не суперечать чинному законодавству та не пов'язані з порушенням конституційних прав та свобод людини і громадянина. Встановлено, що не підлягає кримінальній відповідальності особа, яка відмовилася виконувати явно злочинний наказ або розпорядження [2].

Привертає увагу, що у абз. 1 ч. 2 ст. 9 Закону України «Про державну службу» наведено більш розширений перелік документів — не лише накази та розпорядження, а й доручення. У ч. 6 ст. 9 Закону

України «Про державну службу» передбачено: «... у такому разі державний службовець звільняється від відповідальності за виконання зазначеного наказу (розпорядження), доручення, якщо його буде визнано незаконним у встановленому законом порядку, крім випадків виконання явно злочинного наказу (розпорядження), доручення» [3].

Слід звернутись до тлумачення термінів «наказ», «розпорядження», «доручення». Так, у Положенні про державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств, інших органів виконавчої влади, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 28.12.1992, наказ як вид акту управління може мати як нормативний, так і розпорядчий характер [4]. До того ж, у наказі міністерства юстиції України «Про вдосконалення порядку державної реєстрації нормативно-правових актів у Міністерстві юстиції України та скасування рішення про державну реєстрацію нормативно-правових актів» від 12.04.2005 під наказом, розпорядженням, постановою, рішенням розуміється акт організаційно-розпорядчого характеру чи нормативно-правового змісту, що видається суб'єктом нормотворення у процесі здійснення ним виконавчо-розпорядчої діяльності з метою виконання покладених на нього завдань та здійснення функцій відповідно до наданої компетенції з основної діяльності, адміністративно-господарських або кадрових питань, прийнятий (виданий) на основі Конституції та інших актів законодавства України, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, та спрямований на їх реалізацію, спрямування регулювання суспільних відносин у сферах державного управління, віднесених до його відання [6].

Щодо «розпорядження», то його тлумачення свого часу містилось у наказі Міністерства юстиції України «Про затвердження Порядку роботи з документами в органах державної виконавчої служби» від 25.12.2008 р.: «розпорядження — підзаконний акт управління, який видається в одноособовому порядку керівником органу в межах своєї компетенції, з оперативних та інших питань і має обов'язкову силу для осіб, що перебувають у його підпорядкуванні» [5].

Розкриття поняття «доручення» не міститься у чинному Закону України «Про державну службу» від 10.12.2015 р., однак містилось у Закону України «Про державну службу» від 17.11.2011 р. У останньому Законі вказувалось, що доручення — це форма реалізації управлінських повноважень керівником, що передбачає постановку конкретного завдання, визначення його предмета, мети, строку та відповідальної за виконання особи. Проте, можна використовувати наведене визначення поняття «доручення» суто у теоретичному

аспекті, адже у чинних законах та інших на нормативно-правових актах таке визначення відсутнє.

Доречним є встановлення сукупності критеріїв законності саме наказу. Серед науковців існують різні думки стосовно вимог до законності будь-якого наказу. Зокрема, ще А. А. Піонтковський виокремлював наступні критерії: відання наказу відповідним начальником своєму підлеглому, при цьому наказ не виходить за межі компетенції особи, що його віддала; за своїм змістом наказ не приписує явно злочинного; наказ відданий з дотриманням належної форми, якщо це вимагається законом [7, с. 397–398].

На думку М. І. Мельника та М. І. Хавронюка, законним є наказ, який:

1) по-перше, відданий у належному порядку. Під належним порядком слід розуміти порядок віддання (видання) наказів, встановлений законом або підзаконними нормативно-правовими актами. В усіх випадках обов'язковим елементом порядку віддання наказу є дотримання тієї його форми, якої вимагає законодавство, а у разі віддання наказу у письмовій формі — його підписання уповноваженою на це службовою особою;
2) по-друге, відданий відповідною особою у межах її повноважень. Під «відповідною особою» слід розуміти орган або службову особу, до компетенції яких належать питання, що вирішуються у наказі. Наказ не повинен виходити за межі того обсягу повноважень, якими наділені орган чи службова особа, що його віддають. Якщо наказ відданий з явним перевищенням повноважень, які мають відповідна службова особа чи орган, такий наказ не вважається законним, а особа, яка його виконала, підлягає за це відповідальності на загальних підставах. Наказ є обов'язковим для виконавця: а) якщо він відданий службовою особою чи органом виконавцеві, який відповідно до законодавства повинен виконувати наказ внаслідок свого підпорядковування по роботі чи службі або з інших підстав, б) якщо дії, вчинення яких вимагає той, хто віддав наказ, входять до службових обов'язків виконавця;
3) по-третє, за змістом не суперечить чинному законодавству;
4) по-четверте, не пов'язаний з порушенням конституційних прав та свобод людини і громадянина [8, с. 125].

Поряд з цим, на оцінку законності або незаконності наказу можуть впливати різні суб'єктивні обставини, зокрема сукупність досвіду як підлеглого так і начальника, усвідомлення обстановки та ін. У деяких ситуаціях, існує різний ступінь обізнаності про конкретні обставини,

протиправність наказу та об'єктивна дійсність може бути усвідомлена лише підлеглим, а не начальником, котрий віддає наказ.

Важливо звернути увагу на трактування «явно злочинного наказу», тому що у вищезазначених актах містяться вказівки саме на «явно злочинний наказ» (виділення — Авт.), однак ознаки такого наказу залишається поза чітким врегулюванням. Насамперед, слід встановити зміст терміну «явний». Відповідно до Академічного тлумачного словника поняття «явний» включає декілька елементів, серед котрих виділяються два основних: 1) який не приховується, не таємний, відкритий; 2) абсолютно очевидний, зрозумілий для всіх, безсумнівний [9]. Тобто, виходячи із такого тлумачення до переліку «явно злочинних», зокрема, на мою думку, можна віднести наказ, який безсумнівно виходить за межі повноважень компетентної особи, очевидно суперечить чинному законодавству, що призводить до порушенням конституційних прав та свобод людини і громадянина.

У цьому контексті можна відзначити й відповідний зарубіжний досвід. Наприклад у ст. 24 Закону Болгарії «Про державного службовця», «державний службовець не повинен виконувати неправомірні накази, видані у встановленому порядку, якщо вони містять очевидні для нього правопорушення. Державний службовець може вимагати письмового підтвердження службового акту, якщо адресований до нього усний наказ містить очевидне для нього правопорушення» [10, с. 72].

Підсумовуючи, слід вказати на доцільність чіткого законодавчого визначення поняття «явно злочинний наказ (розпорядження), доручення», що дозволить встановити ознаки таких наказів (розпоряджень), доручень, а також відмежувати «явно злочинні накази (розпорядження), доручення» від інших, які також видані із порушенням положень законодавства, проте злочинний характер яких не є явним.

Література

1. Конституція України від 28.06.1996 р., зі змін. та доп. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80 (дата звернення: 26.04.2020)

2. Кримінальний Кодекс України від 05.04.2001 р., зі змін. та доп. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14 (дата звернення: 26.04.2020)

3. Закону України «Про державну службу» від 10.12.2015 р., зі змін. та доп. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19 (дата звернення: 26.04.2020)

4. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств, інших органів виконавчої влади» від 28.12.1992 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/731-92-п (дата звернення: 26.04.2020)

5. Наказ Міністерства юстиції України «Про затвердження Порядку роботи з документами в органах державної виконавчої служби» від 25.12.2008 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v2274323-08 (дата звернення: 26.04.2020)

6. Наказ Міністерства юстиції України «Про вдосконалення порядку державної реєстрації нормативно-правових актів у Міністерстві Юстиції України та скасування рішення про державну реєстрацію нормативно-правових актів» від 12.04.2005 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0381-05 (дата звернення: 26.04.2020)

7. Курс советского уголовного права в 6-ти т. / под ред. А. А. Пионтковского и др. М.: Наука. 1970. Т. 2. Преступление. 516 с.

8. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Ховранюка. 7-ме вид., перерб. та допов. Київ: Юридична думка, 2010. 1288 с.

9. Тлумачний словник української мови: в 11 т. Київ: Т. 3, 1980. С. 621.

10. Публічна служба. Зарубіжний досвід та пропозиції для України: монографія / за заг. ред. В. П. Тимощука, А. М. Школика. Київ: Конус-Ю, 2007. 735 с.

ГО «МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЦЕНТР РАЗВИТИЯ НАУКИ И ТЕХНОЛОГИЙ»

ИЗДАТЕЛЬСКИЙ ДОМ «ИНТЕРНАУКА»

Сборник тезисов научных трудов

III МЕЖДУНАРОДНАЯ НАУЧНАЯ КОНФЕРЕНЦИЯ:

«НАУЧНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ПАРАДИГМА ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ»

Братислава–Вена

«26» мая 2020

Издано в авторской редакции

Адрес: Украина, г. Киев, ул. Павловская, 22
Контактный телефон: +38(044) 222-5-889
E-mail: info@international-science.com
http://international-science.com
http://inter-nauka.com

Подписано в печать 15.06.2020. Формат 60×84/16
Бумага офсетная. Гарнитура SchoolBookAC. Печать на дупликаторе.
Тираж 100. Заказ № 435.
Цена договорная. Напечатано с готового оригинал-макета.

Напечатано в издательстве ООО «Центр учебной литературы»
Свидетельство про внесения субъекта издательской деятельности в государственный реестр издателей, изготовителей и распространителей издательской продукции: Серия ДК № 2458 от 30.03.2006